

התורה והמצוות: (עמוד 102) חלק 1

כא

שמות ב שמות

וּקְרָאתִי לְךָ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִן הָעֵבְרִית וְתִינֵק לְךָ אֶת־הַיֶּלֶד: וְתֹאמַר לָהּ בַת־פְּרָעָה לְכִי וְתִלְךְ הָעֵלְמָה וְתִקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד: וְתֹאמַר לָהּ בַת־פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינֵקְתִּהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת־שִׁכְרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנְיִקְתֶּהוּ: וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וְתַבְּאֵהוּ לְבַת־פְּרָעָה וְהִי־לָהּ לְבָן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וְתֹאמַר כִּי מִן־הַפְּתַיִם מִשִּׁיתָהוּ:

לקט בהיר

יג) שאל"כ למה דוקא מן העבריות, וכי אסור לו למה לניק מתלב הנכרית, לא כן תניין וכו' (ש"ד): (יד) הקשה בש"ח מנין ידעו חז"ל טעם זה, דלמא משום שהיה כבר ג' חדשים ומכיר אמו ועבד הוא שלא לניק מאחרת וכן אמרו חז"ל, ומירין מדכמיז ותלפניהו הרי היה במקום חשן ולא ראה את אמו כלל ע"כ, ומירוזו ליתא כלל שחון שאין זה הכרח שיכולה היטה להלפניהו במקום אורה, חון מזה הוא נגד גמרא מפורשת (כחונות ס'). קומא מנא ידע לאמו

אונקלוס

האיזיל ואקרי לך אתתא מינקתא מן יהודיתא ותוניק לך ית רבנאי: ואמרת לה בת פרעה איזילי ואולת עולמתא וקרת ית אמיה דרבנאי: ואמרת לה בת פרעה אוילי ית רבנאי תרו וואנקיהו לי ואנא אתן ית אנך ונסיבת אתתא ית רבנאי ואונקתיה: ורקא רבנאי ואיתיה לבת פרעה והוה לה לבת וקרת שמה משה ואמרת

רש"י

כנער (שס - סע): (י) מן העבריות. (מלמד) שהחזירתי על מלריות הרבה לניק ולא ינק"י, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה"י (סע - סד): (ח) ותלך העלמה. הלכה בזרחות ועלמות (שס - סד) כעלמה* (ס): (ע) היליכ"י. נתנבחה ולא ידעה מה נתנבחה היא* שליכ"י (סד - סג): (י) משיתיהו. כתרגומו שחלתיה, והוא לשון הולאה בלשון ארמי, שיש נטחאת כאלס: ח

אור החיים

שהוא מילדי העברים, ולזה חקף אמרה לה אחותו האלך וקראתי לך וגו' מהעבריות להבחין דבריה, ואמר הכחוב ותקח האשה וגו' ותניקו: ו. ותקרא שמו וגו' ותאמר וגו'. הנה תמלא שינוי בקריאת שם ילחק ויעקב והשצטים כי לכולם יקדים טעם השם ואחר כך

אור בהיר

בשרה נקי כנער קטן. (ז) כדי לישב דברי המתנבז ו"ל הלא איפכא כמיז, אמרתי לדחוק שכונתו ששם כמיז ותקרא שמו ראובן כי אמרה וגו', פירוש אמרה כבר קודם קריאת שמו, מה שאין כן כאן אמר ותאמר, פירוש אחר קריאת שמו אמרה כן, וגבי ילחק הגם

אונקלוס

שמות ב שמות

ארי מן מיא שחלתיה: יא והוה ביומיא האנון ורקא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפלחנהון וחזא שלישי י"א ויהי | בימים ההם ויגדל משה - ויצא אליהיו וירא בסבלתם וירא

רש"י

כמשחל צניחא מחלצ"א (ברכות ד), ובלשון עברי משיחבו, לשון הסירותיו, כמו (וי"ג כ"ג) לא ימיש, לא משו (במד' י"ד ח"ג), כך חברו מנחם, ואני אומר שאינו מומחצרת מש וימוש, אלא מגזירת משה, ולשון הולאה הוא, כמו* (ב"ב כ"ב י"ג) ימשי ממים רבים"י, שאילו היה מומחצרת מש לא יתכן לומר משיחבו אלא המישיחבו, כאשר יאמר מן קם הקימותי ומן שב השיבותי ומן צא הביאותי, או משפיהו"י (כמו חכ"י י"ג) ומשתי את עון הארץ, אבל משיחי אינו אלא מגזירת חיבה שפעל שלב מיוסד צה"א צסוף החיבה, כגון משה, צנה, עשה, צוה, קנה, כשיצא לומר צהס פעלתי, תבוא הי"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, צניחי, (פניתי) צויתי: (יא) ויגדל משה. והלא כבר כתב* ויגדל הילד, אמר רבי יחודא צ"ר אלעאי הראשון לקומה והשני לגדולה (תמי' כ"י ורח"י י"ג - ילקוט), שמינהו פרעה על ציתו"י: וירא בסבלותם. נתן עיניו ולצו"י להיות מילר שיש נטחאת י וכן י התיב

לקט בהיר

(יז) פי' רש"י כמושך נימת שער מתוך החלב, ואומר שכן הוא מה שתרנמו אונקלוס מלשון הולאה שגם דעמו כן הוא כמו שפרשם והלך, אבל מנחם יאמר שהאונקלוס אינו מפרש פירוש המלה אלא הענין, כי לצורך הענין אין נפ"מ בין הסרה והולאה, ופירוש המלה לפי דעמו הוא הסרה, מן שורש מש או מוש, ולא מן שורש משה: (יח) צ' הוכחות שהוא מגזירת משה ולא מגזירת מש, ראשית חקרן ה"א שצראשו, והשנית הי"ד שאחר השי"ן, שלשון הולאה צא בלא ה"א, כמו ימשי ממים רבים, וכן כל מינות כאלו עשני ציוני, משא"כ מינה ששורש בלא ה"א כגון הקימני, השיבני הביאתי, וכמו כן אין לשון לומר קימותי, ביאותי, שיבותי בלא ה"א, משא"כ עשימי, צויתי, והוכחה השנית הי"ד שאחר השי"ן, שיר"ד הושת נעשה מאות ה"א של השורש משה משיתי, צנה צניחי, צוה צויתי, אבל בשום אופן לא יאמר קם קמיטי או קב צניחי או צא צלחי: (יט) פי' נמצא לפעמים שהגם שהוא לשון הסרה מגזירת מש אעפ"כ חקר הה"א, אם הוא לשון קל ואינו פועל יוצא, אבל אין זה במה שלפנינו שחיבת משיחיהו הוא פועל יוצא ואינו לשון קל, ואם

אור החיים

ואחר כך טעם השם, ואולי כי האמהות היו בעלי רוח הקודש והיו משיגות צחינת השם"י וקריאת השם היחה למה שהיו מכוונים צו מה שאין כן קריאת שם משה מגיד הכחוב כי לא השיגה לידע צחינת השם כי שמו נפלאות יגיד. ולא ולמד מה שכתוב בצפר הזוהר (ח"ג רע"ז) מה ירמוז שם זה. וכו' השם שמות צארץ שם צפיה שם משה ומה

אור בהיר

שלשון היה שאמר המתנבז ו"ל אינו כל עיקר, והקב"ה צוה שמו ילחק, אפשר שאין כונתו על לשון הכחוב, אלא לומר שכן היחה בפועל שכאשר ילדתי אמרה כל השומע ילחק לי, ואברהם קרא שמו ילחק בן ח' ימים על שם שרה אמרה כן. (פח) פירוש היו משיגות טעם השם ומקורה ושורש, ולפי הטעם שהיה אמת היו קוראין צניחן, ולא היה צריך ליפול בפיהם השם כבוד הקודש, מה שאין כן בת פרעה לא המחיתו מן השמים שחבקס אחיהו טעם, שאז לא היחה קראתו משה, אלא שמו צפיה שם משה, ואחר כך היא

איש מצרי מפה איש עברי מאחיו: יב ויפן בה וכה וירא כי אין איש ויך אתיה מצרי ויטמנהו בחול: יג ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים

לקט בהיר

רש"י

עליהם (ב"ב): כב) מדהסמך הכתוב וירא נקבלהו על שם הכהן וירא איש מצרי נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל ויהיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם (סס - סס): מכה איש עברי מלקחו ורודפו, ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ובלילה העמידו והולילו מצותו, והוא חזר ונכנס לבית ובה על אשתו, כסבורה שהיא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מכהו ורודפו כל היום (סס - סס): (יב) ויפן בה וכה, ראה כי מה עשה לו בצית ומה עשה לו בשדה (סס - סס), ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש, עתיד ללכת ממנו שתיגייר (ס"ה): (יג) שני אנשים עברים, דתן ואזכירם, הם

נמגלה סחוס מן המפורש (רא"ם): (כד) כרות הקודש (ש"ד), ובהכרח לדרוש, שאומרו וירא כי אין איש פשוט שפנה לכל הצדדין ואין צורך לומר ויפן כה וכה, או יאמר ויפן כה וכה והנה אין איש, ולזה הביא הדרוש קודם הפשט, ומה שהיה צריך ב' דברים מה שעשה בבית ובשדה, אפשר שמסוס בית לבד לא היה הורגו, כי מה דהוה הוה, גם לא היה הוא דיין ושופט ממונה לדון ולהרוג, ובפרט בלי עדים, אבל אחר שראה שלא פסק מלהכהו לבט קנאה להליל את המוכה, ומשום ההכאה לבד לא היה הורגו שלא כדון, שעבדו"ס שהכה את ישראל חייב מיתה אבל אינו נהרג (רמב"ם מלכים י"א), ומשום רודף אפשר שיכול היה להליל בלי הריגה, אבל בלידוף שניהם, כי בן נח חייב מיתה על אשת איש לזה הרגו (מ"ל): כה) אורחיה דמלתא נקט לפנות לכל הצדדין לחוק שאין איש רואה מעשיו, אבל הי"ל וירא כי אין רואה, כי מה יועיל כי אין איש אם יש אשה או קטן, גם הי"ל אין "שם" איש, גם הלא היה שם דתן אשר הלשין, ומן הסתם היו שם גם עברים אחרים, לזה דרשו שאין איש עתיד ללכת, אבל זה המקלל לא נקרא איש שהרי חוטא ופושע היה, גם אינו "עתיד" ללכת שהרי כבר היה מה שהיה (רא"ם), אבל אם היה רואה צדקה"ק שום חועלת ממנו לא היה הרגו, הגם שאין הדין כן, שמי שנתחייב מיתה ב"ד אין אנו אומרים שמה יש תקוה ממנו, שא"כ בטלת ד' מיתות ב"ד, כי חורה לא בשמים הוא, אבל כבר אמרנו שעל ההכאה אינו נהרג ומשום רודף יכול היה להלילו בלא מיתה, ועל הערויות לא היו עדים (רא"ם), ועוד שהלא מה שבא על הערוה היה ידוע למשה רק ברוה"ק וא"כ רוה"ק אחרת יכול לבטל דיו שבא ברוה"ק (ג"א), עוד י"ל כי מרע"ה הרגו בשם המפורש, וא"כ היחה זאת מיתה בידי שמים, ובמיתה בידי שמים ודאי שמשגיחין אם יש תוחלת ותקוה ממנו, כמו שזוה הקב"ה אל תזר את מואב הגם שחייבים היו מפני ב' פרידות טובות שעמיד ללכת מהם (ד"ד): כו) קראם נאים

אור החיים

טעמה שקראחו כך הוא ללד שאמרה"ם כי מן יא. איש עברי מאחיו. דקדק לומר מאחיו, רימוזו כי הביע בו שהיה מהלדיקים המים:

אור בהיר

נקשה טעם למה נפל שם זה בפיה, ואמרה מפני שמן המים משהו. פט) פי' לעמנה כלומר חשבה. צ) והוא מיומר אחר

יהודאין נצן ואמר לחיבא קמא את מחי לחברה: יד ואמר מן שורך לנבנר רב ודון עלנא הלמקמלי את אמר כמא

רש"י

לקט בהיר

שכותירו מן המן (ש"ר - תח"ט): נצנים, מריצים: למה תכה. אף על פי שלא הכריזו נקרא רשע צהרמת יד"כ) (ש"ר - סכ"ד תח"ט): רעך, רשע כמותך (ש"ר - תח"ט): (יד) מי שמך לאיש, וכרי* עודך נער (ל - סס): הלהרגני אתה אמר, מכאן אנו למדים (ס"ה) שיימי נוסחאות: ומה) על שם סופס (ש"ד), מדאמר נאים לשון הוזה, שממיד הם נאים (מהר"ד), הם אמרו נמנה ראש וכו', הם שהמרו על ים סוף, והם שהומירו מן המן וכו', והם היו במחלוקת קרח שנאמר הוא דתן ואזכירם שהן עמדו ברשעתם מחלה ועד סוף (תנח"י), שעמדו ממיד ברשעתם תליין בהו כל ריעותא דכמיני ביחידים (ע"י), ומי היו, דתן ואזכירם, ולמה, כל מה שאחה יכול לתלות ברשעים הללו תלה (ילקוט): (כז) למה הכית לא נאמר אלא למה תכה (גמרא), פי' חכה לשון עמיד הוא שעדיין לא הכהו אלא מחשבתו היה יכיר ממעשיו שרלונו להכות: (כח) פי' הכתוב קראו רשע ללמד אותנו שעל זה לבד נקרא רשע, שא"כ למה אמר לרשע לשון ימיד הלא שניהם רשעים היו כאומרו רעך רשע כמותך (ד"ד): (כט) דאל"כ הרי כבר אמר שני אנשים עברים ולא מצרים (רא"ם), ואמר זאת שלא יאמר לו רשע הוא ומותר להכותו, לזה אמר לו משה שגם אחת רשע כמותו, או להפך שהגם שהוא רשע כמותך אסור אהה להכותו (מהרש"ל): (ל) פי' מן הסתם מי שהוא שופט ומוכיח אנשים אחרים הוא בל' מג' דרכים: איש, שר, שופט, או שהוא "איש" פי' גדול ורם בעיני העם מלד מעלתו, או הוא "שר" פי' כחו גדול וחזק להיות משתכר על אנשים שחתם ידו, או הוא "שופט" ממונה מאת המלך או העם קבלו אותו להיות דיין בדברי ריעות שצייניהם, אבל אהה אי אפשר ששמוך מי שהוא לא' מג' דברים הללו שהרי עודך נער ורך בשנים, ובפרט בנימוסי מצרים שאין נער עולה לגדולה, אלא ודאי אין זו תוכחה ומוסר מה שאחה מוכיח אותי אלא מבקש עליה להרוג אותנו כאשר הרגת וכו': (לא) הלהרגני אתה מבקש אין כתיב כאן אלא אהה אומר (ש"ד), ופשוט הוא שאין זה פשוטו של מקרא, אלא הרשע אמר בלשון תמיהה וכי להרגני אתה חושב, כאשר מצינו במקומות רבים שהכתוב קורא מחשבה בלב אמירה, ובמקום שאין לטעות ואין עיני לומר שהוא אמירה בפה אין שום הכרח לדרוש, ולא דרשו חז"ל,

אור החיים

שבישראל כי היו אז בישראל רשעים, ולא ולמד מה שאמרו ז"ל (מכילתא י"ב כ"ו) צפסוק וחמושים עלו וגו' (לקמן י"ג י"ח) שא' מה' חלקים ולמ"ד יוחר עלוי"ם) והשאר מתו צימי החושך ללד היוחס רשעים, ותמצא שכאשר אמר בצמוך ב' אנשים עברים נאים לא אמר מאחיו לטעם שהיו רשעים כי הם דתן ואזכירם (ש"ר):

אור בהיר

אומרו עברי. צא) א' מחמש מאות, ואמר עליו יוחר הגם שהוא פחות ביותר, מפני שמיני חמש מאות הוא יוחר ממיני חמש. צב) ק"ל הכתוב נראה כסותר עצמו, שקודם אמר ויאמר לרשע משמע שרק א' היה רשע, ואחר כך אמר רעך משמע רשע כמותך. עוד קשה למה דיבר רק לא', ולא הוכיח לשניהם לומר למה תריבו עברי זה עם זה. צג) פירוש לגבי חן היו שניהם רשעים, אלא בין שניהם היה א' רשע לגבי חבירו, שהיה לדיק ממנו. צד) הגם שיצטנו חבת רעך שהיו שניהם רשעים, עם כל זאת למה לאומרו, הלא זה מעשה לפסוק לקשייחו, שאל למה, הלא זו הנהגתו שבעבור שהוא רעו יכול להכותו. צה) פירוש הגם שחאמר לי רעי הוא עדיין אני שאל למה, וזה הטעם שלא דיבר לשניהם, שאי יכול הדיק שבהם להשיבו הלא הוא יוחר רשע ממני. צו) פירוש מפרתר ריב. צז) פירוש רואה להיות רעך. צח) ולא רק הא'.

2

מסורת המדרש
הרבה שמות היו
למשה ראה ויקרא אג
כו. ויגדל משה בן
עשרים שנה היה להלן
סי' ל. תחומא כאן ח
ע"ע להלן ת. ב. ויש
אומרים בן ארבעים
ספ"ו ברכה שנו. כ"ד ק
י. להלן ותחומא שם
ל"ט ברכה תחומא

ותקרא שמו משה מפאן אתה למד שכוון של גומלי
חסדים אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע
לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה
ואף הקדוש ברוך הוא לא קראהו בשם אחר.

כז. (יא"ג) ויהי בימים ההם ויגדל משה בן עשרים
שנה היה משה באותה שעה ויש אומרים בן ארבעים.

ויגדל משה וכי אין הכל גדלים אלא לומר לה
שהיה גדל שלא כדרך כל העולם.

"ותקרא שמו משה", כן קראה לו בת פרעה. וכן קוראת לו התורה בכל מקום. וכן שמו לעולם.
ואילו השם שקראה לו אמו לא בא בכתוב אלא ברמז. כנדרש למעלה (כאן, כ. ועיי"ש). והרי — מכאן
אתה למד — מה גדול — שכוון של גומלי חסדים, שהרי — אף על פי שהרבה שמות היו
לו למשה — מלבד שם זה שנתנה לו בת פרעה. כאשר דרשו חכמינו ברמזים בכתובים שונים (עי'
לעיל שם, ובויקרא א, ג. ומגילה יג). ובכל שם משמותיו יש שבח לגדולתו ורוב פעלו. ומכולם — לא
נקבע לו שם בכל התורה — להיות שמו הקבוע — אלא כמו שקראתו בתיה (כן שמה בכל
מדרשי חז"ל וכדלקמן בס"ל. ועיי' ויקרא א, ג. שהוא "בת יתה", עפ"י הכתוב בדה"א ד, יח. ששם כתוב "בתיה
בת פרעה"), בת פרעה, ואף הקב"ה — כשקרא לו קריאה של חבה בכל עת שקרא לו. בסנה ובסיני
ובאהל-מועד — לא קראהו בשם אחר, אלא בשמו "משה" (ויקרא א, א. ועיי"ש במדרשים ומפרשים).

כז. "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו", בימים ההם. ואין הכתוב מפרש באיזו
שנה משנות חייו של משה היתה יציאתו זו מבית פרעה אל אחיו ובריחתו ממצרים למדין. כאמור
בפרשה זו, על כן יש לשער כי — בן עשרים שנה היה משה באותה שעה — האמורה כאן.
שהרי נאמר כאן "ויגדל" — שגדל מלוא גדול קומתו והיה לגבר וזה לבן עשרים שנה (פי"ח). וכן אתה
מוצא בתורה שאיש נמנה בין הגברים הגדולים "מבן עשרים שנה" (במדבר א, ג), ויש אומרים: בן
ארבעים — שנה היה משה ביציאתו זו מבית פרעה ובריחתו האמורה ממצרים (ועיי' בהערות). שגדל
כבר אז בכניסתו המלאה. וכמו ששינונו (אבות ה, כא): "בן ארבעים לבניה" (להלן כאן, סי' ל').

"ויגדל משה", והגם שכל הפרשה מדברת ממש האריך כאן הכתוב לפרש שוב את שמו ואמר
"ויגדל משה", וכי אין הכל גדילים — "האדם והבהמה והחיה והעוף כולן גדילים" (תנחו"א כאן, ט).
ומה מודיענו הכתוב "ויגדל משה", שמשם גדל? ! אלא, לומר להך שהיה גדל — גידול מופלג
— שלא כדרך כל העולם — גם במדות גופו. והגיע לכדי שיעור גובה של "עשר אמות" (בכורות
מד. ועוד). שהוא פי שלש ועוד מגובה כל באי עולם שאינו אלא שלש אמות בלבד. והגם שכבר הודיענו
הכתוב שבימי ינקותו גדל משה "שלא כדרך כל הארץ" (לעיל, כאן, כו.). הודיענו הכתוב שוב שגם כימי
נערותו ובגרותו לא פסק מגדילתו המופלגת עד שגם בבגרותו הגיע לגדול מופלג (פי"ח).

מסורת המדרש
ויצא אל אחיו תחומא
כאן ט. ר' אלעזר אומר
ויקרא לו ב. ראה להרי
יח. ט. יל. ש. כאן קסג

ויצא אל אחיו שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן
הקדוש ברוך הוא זו אחר זו ויצא ביום השני הרי
שתיים.

7 וירא בסבלתם מהו וירא שהיה רואה בסבלותם
ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין
לה מלאכה קשה ממלאכת הטיט והיה נותן פתפיו ומסייע
לכל אחד ואחד מהן רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי
אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול
ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש ומשוי זקן על
בחור ומשוי בחור על זקן והיה מניח דרגון שלו והולך

"ויצא אל אחיו" — לא אמר הכתוב כאן "ויגדל משה. וירא בסבלות אחיו" וכן להלן (פסוק
ז). לא אמר "ויהי ביום השני וירא שני אנשים גווי", אלא הקדים לומר "ויצא משה". ולא היה צורך
הווכח זאת? ! אלא ללמד בא כי — שתי יציאות יצא אותו צדיק — מבית מלכותו של פרעה.
לראות בסבלות אחיו אף שמרוב חביבותו לא היה יוצא משם לשום צורך. כנדרש למעלה (כאן, כו.).
וכתבן הקב"ה זו אחר זו, שכן מיד אומר שוב הכתוב בפרשה (בפסוק יז). "ויצא ביום השני",
הרי שתיים, ולומר להך שגם זו היתה יציאה רק אל אחיו המעונים, והגם שביציאה הראשונה כבר
הכניס עצמו לסכנה כמעשיו למען אחיו. מכל מקום יצא עוד יציאה, ופעל עוד למענם. עד שנחפס
והוצרך לברוח מיד ביום השני מכל גדולתו.

"וירא בסבלותם", לא אמר הכתוב "את סבלותם", ככרוך שימוש "ראה" בכתבי הקודש, אלא
אמר "בסבלותם" (פי"ח). אם כן — מהו — משמעו של — "וירא" — זה, שאתה אומר "וירא
בסבלותם", שהיה רואה — מתבונן ומבין ומרגיש — בסבלותם, ובוכה ואומר: "חבל לי
עליכם" (הערה ולהלן כ, ז. ועוד), "מי יתן מותי עליכם" (ועיי' רד"ס), שאין להך מלאכה קשה
ממלאכת — גיבול ומשא ויציקה — הטיט — שהיו ישראל עוסקים בה. "בחומר ובלבנים", כאמור
בפרשה (ועיי' לעיל כאן, יא.). והיה נותן כתיפיו ומסייע (ועיי' רד"ס), לכל אחד ואחד מהן, והיה:
"וירא בסבלותם", ראה עצמו נושא בעול סבלותם וצערם (ראה ברז"ו כאן) ועוד — רבי אלעזר בנו
של רבי יוסי הגלילי אומר: "וירא בסבלותם" — "מה ראה" (ויקרא לו, ב. עיי"ש) — בסבלותם,
ראה — והעריך את כושר כוחם לעומת כושר וקושי סבל משאם שהיתה הסבלות קשה ואינה תואמת
להם לפי כושר כוח סבלם, שהרי המצרים העמיסו עליהם (כדלעיל כאן, יא. עיי"ש) — משוי גדול על
— איש — קטן, ומשוי קטן על — איש — גדול, כדי שיצטרך לעמוד ולהעביר את משאו
בהליכות רבות (עיי', ועיי' הערות). ומשוי — טורח מלאכת — איש, על אשה, ומשוי — טורח
מלאכת — אשה, על איש, כדי ליגע הגוף במלאכה וטורח שאינו למוד בו, ומשוי — טורח
מלאכת — זקן, על בחור, ומשוי — טורח מלאכת — בחור, על זקן, כדי ליגע הגוף בטורח
 שאינו יכול לו, והיה מניח — משה — דרגון — ליווי משמר מלכות — שלו, שהיה מלווה

3

מסורת המדרש
ורא ה' כי סו ראה
הלך ב.ו.

ומישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה אמר
הקדוש ברוך הוא אתה הנחת עסקיך והלכת לראות
בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים אני מניח את
העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך הן הוא דכתיב
(שמות ג. ד) 'וירא ה' כי סו לראות' ראה הקדוש ברוך הוא
במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך (שם שם. שם)
'וירא אליו אלהים מתוך הסנה'.

כח. דבר אחר 'וירא בסבלתם' ראה שאין להם
מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח
יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח

ושומר עליו כחורת בן בית מלכותו של פרעה. והולך ומיישב — מסדר — להם — לנושאים
בסבל — סבלותיהם, שישא כל אחד לפי כוח סבלו, ועושה — עצמו לעיני מלוי המצריים —
כאלו — הוא — מסייע לפרעה — בסידור עבודתם של ישראל. שתהיה כהוגן, וכנדרש למעלה
(כאן, י. ג.) שגם פרעה היה מראה עצמו שגם הוא נושא בעול העבודה, וכנדרש להלן (בסימן הנא). שאף
עם פרעה עצמו היה משה דן ועושה בסידור עבודה, ככוונתו להקל על ישראל. ולעיני פרעה לתת
תועלת בעבודה. ועל כן — אמר הקב"ה: אתה — משה, הנכבד בכית מלך — הנחת עסקיך
— הנכבדים והנעימים — מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים — המשוררים לי
במעונים והשפלים — מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים — המשוררים לי
בכבוד (ועיי' יפ"ת) — ואדבר עמך — בכבוד ובחבה. בהיותך רועה צאן במדבר. הן הוא דכתיב
— זהו שאמר הכתוב. בעת שנגלה ה' אל משה במדבר מתוך הסנה הבער באש: "וירא ה' כי סו
לראות, וירא אליו אלהים מתוך הסנה", ומפשוטו של מקרא נראה שהתפנותו של משה לסור ולראות.
היא אשר הביאה לקריאת ה' אליו, והוא, כי — ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות
בסבלותם — "של ישראל, במצרים" (הלן ב. ו. עיי"ש). לפיכך — נגלה אליו לדבר אתו בכבודו
ובעצמו. כאמור שם מיד: "וירא אליו אלהים מתוך הסנה", "וירא" — קריאה של חבה וכבוד
(ראה ויקרא א. א). כמו שנאמר שם מיד שקרא אליו ואמר לו: "משה משה", בכפילות הזכרת שמו.
מתוך חיבה וכבוד. ומפי ה', ולא כמו שהיה המעשה בתחילה. על ידי מלאך. כמו שנאמר בתחילה:
"וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה", שהניח ה' שרות מלאכו ופנה אליו בעצמו בחבה.

כח. דבר אחר: "וירא בסבלותם", מה ראה משה והתכוון ועשה לתקן להקל בסבלותם של
ישראל. כנדרש למעלה (בסימן הקודם). במשמעות "וירא בסבלותם". עשה עצמו לפני המצרים ולפני
פרעה כמבקש תועלת העבודה. ועשה על פי פרעה להקל מעליהם סבלם. אחרי שהתכוון בסבלם לראות
מה יש להקל עליהם. ראה שאין להם מנוחה — מסבלותם בשום יום מימי השבוע. הלך ואמר
לפרעה — בערמה: מי שיש לו עבד, אם — העבד — אינו נח — מעבודתו — יום אחד
בשבוע, הוא מת; ואלו עבדיך, ישראל, אם אין אתה מניח להם — מעבודה — יום אחד

מסורת המדרש
כח. תקן להם יום
השבת לנוח ע"ע להלן
ה. יח. בשביל די
דברים נגאלו מכלתא
בא ה. ויקי' לב. ה.
דכ"ו פ"ג. כ. פ"כ. כב.
שד"ח ד. יג. תחומא
בלק טו. שריש קיד.
פ"ד"כ פ"י (יהי בשלח)
פ"ג. תר"ד"ר סוף כג. כד.
ל"יש בשלח רבו. אמור
ח"נ. פנחס חשענ מנין
שלא נחשדו מכלתא
בא ה. ת"כ"כ אמור יד.
שריש קכב. ל"יש כאן
קעב. שה"ש חתקפת.
אמרו ר"ל נוגשים
היו וכו' ויקי' לב. ה.
תחומא כאן ט אמור
כד. תנ"י אמור לב.
(כ"ה) ע"ע פ"ר"א מת.
ל"יש כאן קסו אמור
ח"נ.

להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן
כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח.

'וירא איש מצרי' מה ראה אמר רבי הונא בשם רב
קפרא בשביל ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים אחד
שלא שנו שמותם (כמו שכתוב בשיר השירים רבה ובויקרא רבה
פרשה ל"ב) ומנין שלא נחשדו על הערוה שהרי אחת היתה
ופרסמה הפתוב שנאמר (ויקרא כד. י"א) 'וישם אמו שלמית
בת דברי וגו'' אמרו רבותינו זכרונם לברכה נוגשים היו
מן המצריים ושוטרים מישראל נוגש ממנה על עשרה
שוטרים שוטר ממנה על עשרה מישראל והיו הנוגשים

בשבוע, הם מתים — ותחמטע העבודה ! אמר לו: לך ועשה להן כמו שתאמר. הלך משה
ותקן להם את יום השבת לנוח — בו מעבודתם. וכמו שנדרש להלן (ה. יח.). שהיה להם לישראל
יום השבת למנוחה מעבודתם. וזו היתה תקנתו של משה בתורת בן ביתו של פרעה, בטרם ברח
מצרים.

"וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו... ויך את המצרי ויטמנה בחול", אחרי שכבר אמר הכתוב
"וירא בסבלותם". הרי שראה משה נוגשים מצריים רבים מכים אנשים מישראל, וחזר הכתוב לומר שוב
"וירא" — שראה במכה ובמוכה אלו דבר חמור יותר מסתם ראייה של נגישה בעבודה (עיי"ש). כי בעבור
הכאת מכת נגישה בעבודה בלבד לא היה למכה זה משפט מות בעיני משה. יותר מלשאר המכים. שאין
לנכרי משפט מות על כך (יפ"ת). ואם כן — מה ראה — בו משה במכה זה. שהרגו? כאשר —
אמר רבי הונא, בשם רב קפרא: בשביל ארבעה דברים — טובים שהיו בהם לזכותם —
נגאלו ישראל ממצרים: אחד, שלא שינו — את — שמותם — משמות עבריים לשמות
מצריים, להיות כשכניהם הנכרים; שנים — "ולא שינו את לשונם" — מלשון עברית ללשון מצרית; וגם
זה כדי שלא ללכת בדרכי האלילים המצריים (כתנודב"ר כג-כד עיי"ש); שלשה — ולא אמרו לשון
הרע — זה על זה; ארבעה — ולא נמצא בהם אחד פרוץ בעוה. (כמו שכתוב — באורך ובראיות
לדבר — בשיר השירים רבה ד. יב. ובויקרא רבה פרשה לב, ה. ובעוד מדרשות, עיין במסורת).
ומנין שלא נחשדו — איש ואשה מישראל במצרים — על הערוה? שהרי אחת — בלבד —
היתה — מכל בנות ישראל שבמצרים, אשת איש שנבעלה למצרי. ופרסמה הכתוב — לכן.
להודיע שכל השרא כולן כשרות וטהורות, וזהו — שנאמר: "וישם אמו שלומית בת דברי למטה
ד"י, אמו של "בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי" (שם בפסוק י.). וכיצד היה זה שבא המצרי אל אשת
איש ישראלי — אמרו רבותינו זכרונם לברכה: נוגשים — הרודים בכניישראל כעבודתם —
היו מן המצריים, ושוטרים — הממונים על עושי המלאכה לעשותה כראוי, מישראל — עצמם.
וכמו שנאמר בפרשה להלן (שמות ה. יג-יד): "והנוגשים אצים לאמר כלו מעשיכם... ויוכו שוטרי בני
ישראל אשר שמו עליהם נוגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם", כל — נוגש ממונה על עשרה
שוטרים, וכל — שוטר ממונה על עשרה — פועלים — מישראל, והיו הנוגשים —

4

מסורת המדרש
א"ר א לעולם אין
השכינה זזה מכותל
מערכי במור יא. ב.
שהש"ר ב (טו) ד. איכ"ר
א. לא. שרי"ט יא. ילי"ש
מלכים קצר שרי"ט
תתקפו. וזה ח"א ה.
ע"ע שם קטו

בירושלם' אמר להן אף על פי שהוא חרב האלהים אינו
זו משם אמר רבי אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל
מערכי שנאמר (שיר ב. ט) 'הנה זה עומד אחר כתלנו'
וכתיב (תהלים יא. שם) 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם'
אמר רבי ינאי אף על פי ששכינתו בשמים עיניו יחזו
עפעפיו יבחנו בני אדם משל למלך שהיה לו פרדס ובנה
בו מגדל גבוה וצוה המלך שיתנו לתוכו פועלים שיהיו
עוסקים במלאכתו אמר המלך כל מי שמתכשר במלאכתו
יטל שכרו משלם וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן
בדימוס המלך זה מלך מלכי המלכים והפרדס זה העולם
שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל בתוכו לשמר התורה
והתנה עמם ואמר מי שהוא שומר את התורה הרי גן

את בית ה' אלהי ישראל אל האלהים אשר בירושלים, הרי כך — אמר להן: אף על פי
שהוא חרב, האלהים אינו זו משם, שהרי כשאמר כן כורש עדיין היה הבית חרב ושם. ויש
לראות דבריו אלה שאמר בשם ה': ויצאו מפיו כמופת וחסדי שמים, והנביא מעתיקם בספרו בלשון זו.
שהדברים אמיתיים ורצויים להאמר לה' ולישראל, שהוא מדבר בשמו אליהם.

ואילו כך — אמר רבי אחא: לעולם, גם כשחרב הבית — אין השכינה זזה מכותל
מערכי — של בית המקדש, שנאמר — בשבחי ה': 'הנה זה עומד אחר כתלנו' — אחר
כותל מערכי של בית המקדש, למח? שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם" (שהש"ר ב. ט. עיי"ש) "למה? לפי
— ששכינה במערב" (איכ"ר א. לא). ובבית המקדש היה קודש הקדשים במערב הבית, מקום השכינה
(עיי' בי"ב כה). וסיבב ה' בחורבן הבית השני שלא יחרב כותל זה, ושם שכנת כבודו שהיתה בהיכלו
בכנינו, עתה כשהבית בחורבנו, וכתיב — מיד בסמוך: "עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם",
כלומר, גם כשהבית חרב וכסא הכבוד אינו אלא בשמים מכל מקום דרך הבית החרב עיניו רואות דרך
עפעפיו לבחון משם מעשי בני אדם, וכמו שכתוב שם בפסוק: "הנה זה עומד אחר כתלנו, משגיח מן
החלונות, מציץ מן החרכים", וכאשר — אמר רבי ינאי: "ה' בהיכל קדשו, ה' בשמים כסאו" —
אף על פי ששכינתו בשמים — כשחרב היכלו, ממקום היכלו החרב (רז"ו ועיי' בשם יפ"ת) —
"עיניו יחזו, עפעפיו יבחנו בני אדם", משל, למלך שהיה לו פרדס ובנה בו מגדל גבוה
— לצפות ממנו סביב, לשמור על הנעשה בכל הפרדס, וצוה המלך שיתנו לתוכו פועלים שיהיו
עוסקים במלאכתו, וכך — אמר המלך: כל מי שמתכשר — כל מי שמתעצל בדימוס
בכשרון — במלאכתו, יטול שכרו משלם, וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן בדימוס
בכנין בית האסורים, והנמשל — המלך, זה מלך מלכי המלכים; והפרדס, זה העולם;
והמגדל, זה כסא כבודו, בית המקדש; והפועלים שנתנו בפרדס — שנתן הקב"ה לישראל (= את
ישראל) בתוכו, לשמור התורה, והתנה עמם ואמר: מי שהוא שומר את התורה הרי גן

5

מסורת המדרש
א"ר ינאי ילי"ש תהלים
חרכה, ולמי בוחן
לצדיק ילי"ש כאן קטו.
ראה: כ"ר פלי"ב, ג.
פלי"ד, ב. פני"ה, ב. במ"ד
פ"י"ו, ב. שהש"ר שם.
תחומא ר"א כ. תנ"י
שמות, י. שרי"ט יא.
יל"ש ור"א צה, ישעיה
חפח, תהלים תרנ"ג
ויקחהו ממכללות
צאן, שרי"ט עח, ילי"ש
כאן קטו תהלים תהנג

עדן לפניו ומי שאינו משמרה הרי גיהנם אף הקדוש
ברוך הוא אף על פי שהוא נראה כמסלק שכינתו מבית
המקדש עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם ואלמי בוחן
לצדיק שנאמר (תהלים שם, ה) 'ה' צדיק יבחן' [ובמה הוא
בוחנו במרעה צאן] ב"דק לְדוּד בְּצֶאֱן וּמִצְאוּ רוּעָה יִפְה
שְׁנֵאמֵר (שם עח, ע) 'ויקחהו ממכללות צאן' מהו 'ממכללות
צאן' כמו (בראשית ח, ב) 'ויכלא הגשם' היה מונע הגדולים
מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו
עשב הרך ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב
הבינונית ואחר כך מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב

עדן לפניו, ומי שאינו משמרה הרי גיהנם — מוכן לו (ועיי' עיי' בשם יפ"ת), שכשם שהמלך
שבמשל משגיח ממגדלו על מעשי פועליו שבפרדסו ואין הפועלים רואים ויודעים אם ומתי המלך
משגיח עליהם — אף הקב"ה, אף על פי שהוא נראה כמסלק שכינתו מבית המקדש,
בחורבנו, מכל מקום משם הוא רואה ובוחר, כמו שכתוב כאן: "עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני
אדם", "מהיכל קדשו" גם כאשר "בשמים כסאו", וכאמר, "צופה ומביט לכל באי עולם ואין עין שולטת
בו" (שרי"ט שם).

ולמי בוחן — הקב"ה, לצדיק, כמו — שנאמר — כאן, מיד: 'ה' צדיק יבחן'. ואת
הרשע אינו מעמיד במבחן, כמו שנאמר כאן, מיד: 'ירשע ואוהב חסם שטאה נפשו', מפני שאין הרשע
עומד במבחן, שהוא מבעט ביסורים (כנדרש שם, עיי"ש). [ובמה הוא בוחנו — אם סבלן ורחמן הוא,
להיות מנהיג בעמו? במרעה צאן, אם מקבל עליו באהבה טורח השפלים והחלשים האלה, לסבול
טרחה בסכלנות וברחמים, ראוי הוא להנהיג בענוה וברחמים את ישראל עמו (יפ"ת), כרועה נאמן]. וכן
— ב"דק לְדוּד בְּצֶאֱן — כמעשהו — בצאן — שהיה רועה, ומצאו רועה יפה — לישראל עמו,
שנאמר — בו: 'ויבחר ב"דוד עבדו, ויקחהו ממכללות צאן, מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו
ובישראל נחלתו, וירעם חסומו לבנו, ובתבונות כפיו ינחם', כשבחר הקב"ה ב"דוד להיות מלך ישראל לקח
אותו מתוך הידירים שכולאים בהם צאן מאחורי היונקות שכצאן, הביאו לרעות ולהנהיג בעמו ונחלתו,
והוא הנהיג אותם כרועה נאמן בתמימות לבו ובתבונות ידיו, ולא אמר הכתוב רק שלקח אותו ממרעה
הצאן, אלא אמר "ממכללות צאן", מהו — משמעות — "ממכללות צאן", דירים שסוגרים בהם
את הצאן, כמו: "ויכלא הגשם" — נעצר הגשם, כן כולאים את הצאן בדירים מוקפים גדר, לעצור
בעדם מלצאת, והזכיר הכתוב לשבחו של דוד שעצר צאנו במכללות, כנאמנות של רועה, כלומר,
"שהיה דוד טולא — את הצאן — אלו מפני אלו" (שרי"ט עח), היה מונע — את — הגדולים —
לצאת למרעה — מפני הקטנים, והיה מוציא הקטנים לרעות — בראשונה, כדי שירעו
עשב הרך "ראשי עשבים" (שם), ואחר כך מוציא הזקנים — שבצאן — כדי שירעו עשב
הבינונית, לא רכה ביותר ולא קשה ביותר, שכן כל שה בוחר לו במרעה את הרכים והנוחים ללעיסה
בתחילה, ואחר כך — היה — מוציא — את — הבחורים — שבצאן, לא רכים ולא זקנים,
אלא גבורים וחזקים ובראים שבצאן, שיהיו אוכלין עשב הקשה, "עיקרון של עשבים" (שם), לכן

מסורת המדרש
אף משה לא בחנו
ראה להלן כ"ג. מדרש
מ. יליש יחזקאל שעד
ג. ד"א ומשה היה
תחומא כאן: (כה"ע.)

הקשה אמר הקדוש ברוך הוא מי שהוא יודע לרעות
הצאן איש לפי כחו יבוא וירעה בעמי הדא הוא דכתיב
(תהלים שם. עא) 'מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו'
ואף משה לא בחנו הקדוש ברוך הוא אלא בצאן אמרו
רבותינו פשהיה משה רבינו עליו השלום רועה צאנו של
יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסית
כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו ברכה של מים ועמד הגדי
לשתות כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע
שרץ היית מפני צמא עיף אתה הרפיכו על כתפו והיה
מהלך אמר הקדוש ברוך הוא יש לך רחמים לנהג צאנו
של בשר ודם כך חייך אתה תרעה צאני ישראל הוי
ומשה היה רעה. [

ג. דבר אחר 'ומשה היה רעה' הדא הוא דכתיב

— אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו — ואינו מכביד על צאנו
יבא וירעה בעמי — "צאני", אלו ישראל, צאנו של הקב"ה, שנאמר — בדבר ה' אל ישראל (יחזקאל
לד, לא): "ואתו צאני צאן מרעיתי" (שם). הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב — שם, מיד, כדוד:
"מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו", אחרי שהזכיר "צאן", הזכיר "עלות", מניקות, לומר
שמתוך רחמנותו ונאמנותו אל העלות הרכות, בחר בו ה' והוא, רעה את ישראל כדרכו, כאמור.

ואף משה, כשבחר בו הקב"ה להנהיג ולהושיע את ישראל. כאמור כאן בפרשתנו, וזה עיקר
דרשתנו כאן. לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, וזהו: "ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חסם שנאה נפשו.
ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם" — ה' בחן ובחר במשה לעשות משפטו
בפרעה ולחת לו את חלקו בעוונותיו, וזהו שהזכיר כאן שמושה היה רועה צאן והנהיג את צאנו במדבר.
כאשר — אמרו רבותינו: כשהיה משה רבינו, עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר,
ברח ממנו גדי, ורץ — משה — אחריו עד שהגיע לחסית — פינת מחסה קטנה במדבר.
לצל ומקום ירק ומים. כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים, ועמד הגדי לשתות,
כיון שהגיע משה אצלו, אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא. עיף אתה,
הרכיבו על כתפו — כרועה נאמן שנאמר בו (ישעיה מ, יא). "בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא, עלות
ינהל", והיה מהלך. מיד — אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך
חייך — מכטיח אני לך, אתה תרעה — את — "צאני", ישראל, הוי — אומר, זהו שאמר
הכתוב כאן: "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו וינהג את הצאן אחר המדבר", מיד אחרי "יודע
אלהים", לומר: כך ידע להודיע לנו (עיי' יפ"ת), ה' במשה שהוא ראוי לשליחות זו, שכן בחנו בהנהגת
צאנו במדבר כרועה נאמן, וכן עשה משה בישראל, כדלהלן (בסוף הסימן הבא, עיי"ש).

מסורת המדרש
אין הקב"ה נתן
גדולה וכו' עיין זוהר
ח"א קמ"ו ב"ק לדוד
בצאן וכן במשה וזהו
ח"ב ס' מקיים
המשנה אין מגדלים
ב"ק ע"ט

(משלי ל, ה) 'כל אמרת אלוה צרופה' אין הקדוש ברוך
הוא נתן גדולה לאדם עד שבדקוהו בדבר קטן ואחר כך
מעלהו לגדולה הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקדוש
ברוך הוא בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה ב"ק
לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל
שכן אליאב אומר לדוד (ש"א יז, כח) 'ועל מי נטשת מעט
הצאן ההנה במדבר' מלמד שהיה דויד מקיים המשנה
(ב"ק ע"ט): אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל אמר לו
הקדוש ברוך הוא נמצא אתה נאמן בצאן בוא ורעה
צאני שנאמר (תהלים עח, עא) 'מאחר עלות הביאו' וכן
במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר' להוציאן
מן הגזל ולקחו הקדוש ברוך הוא לרעות ישראל שנאמר

ג. דבר אחר: "ומשה היה רועה... וינהג את הצאן אחר המדבר", הזכיר הכתוב את בחירתו
של משה להנהיג את ישראל מתוך שהיה רועה צאן, כנדרש למעלה, ושהיה מוליך את צאנו לרעות
במדבר. הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב: "כל אמרת אלוה צרופה. מן הוא לכל החוסים
בו", פשוטו: אמרת הבטחות ה' ומצוותיו, ברורה, ונקיה, והוא מגן לכל החוסים בו, לקיים דבריו
ולבטוח באמרת הבטחותיו, ומדרשו: "אמרת" — גדולת, הגדולה שנותן ה' לברואיו, כמו (דברים כו,
יח-יט): "וה' האמיר... עליו על כל הגויים", "צרופה" — באה אחרי בדיקה ובחינה וזיקוק, כצורך
כסף וזהב, וכלומר, אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקוהו — אם מקפיד הוא אפילו —
בדבר קטן, ואחר כך מעלהו לגדולה, ולו הוא נתן הגנה להיות מגין על עמו ישראל, כי הוא
חוסה בה' (עיי' ב' יפ"ת, רז"ח). הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה — שמקפידים הם
אפילו — בדבר קטן, ונמצאו נאמנים, והעלן לגדולה: ב"ק לדוד בצאן, ולא נהגם אלא
במדבר, להרחיקם מן הגזל — מלרעות בשדות שבישוב, להזיק ולאכול בשדות בני אדם, שכן
אליאב — אחיו הגדול של דוד — אומר לדוד: "ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה
במדבר", באמרו "במדבר" — מלמד — אותנו הכתוב — שהיה דוד מקיים המשנה —
ששינו (ב"ק ע"ט): "אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין... ובמדבריות של ארץ
ישראל", מפני הטעם האמור (ועיי' ברש"י שם). לכן — אמר לו הקב"ה: נמצא אתה נאמן —
לקיים דברי ברועך — בצאן (וראה ב"ר עב, א. הקפדת ה' בכך, בראב"ד), בא ורעה — את —
צאני, וזהו — שנאמר — בדוד: "ויבחר בדה עבדו, ויקחהו ממכלאות צאן, מאחר עלות הביאו,
לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו", וכנדרש למעלה (בסימן הקודם). שעצר ומנע בעד צאנו מלרעות
כאוות נפשם, אלא בצדק ובישר, ולא בשדות זרים בגזל, לכן נבחר להנהיג עמו בצדק ובמשפט (ועיי'
תנחו' כאן, ז). וכן במשה, כשהכתוב בא לספר איך בחר בו הקב"ה להנהיג את ישראל — הוא
אומר — בתחילתו: "ומשה היה רועה... וינהג את הצאן אחר המדבר", ולא בשדות שבישוב.
כדי — להוציאן מן הגזל, ולקחו הקב"ה לרעות — את — ישראל — כרועה נאמן

7

אור ג' צ"ג
חלק ע"ג

הגה"צ מ"ן נ"ט ז"ל נ"ד ז"ל
(הגה"צ מ"ן נ"ט ז"ל נ"ד ז"ל)
בחינת הצדיק

הכתוב אומר: „ה' צדיק יבחן“ (תהלים יא). ואמרו חז"ל: „במה הוא בוחנו? במרעה הצאן, בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, שנאמר: ויקחהו ממכלאות הצאן (שם עח), מהו ממכלאות צאן? כמו, ויכלא הגשם' (בראשית ח), היה מונע הגדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית, ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כוחו, יבוא וירעה בעמי וכו'. ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן. אמרו רבותינו כשהיה מרעה רועה צאנו של יתרו, ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסות (מין ירק). כיון שהגיע לחסות, נודמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשחות. כיון שהגיע משה אצלו, אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל. הוי, ומשה היה רועה“ (שמו"ר פ' ב).

הרי שה' בוחן את הצדיק אם הוא ראוי להיות מנהיג מתוך הנהגתו עם בעלי החיים, עד כמה שהוא מתעמק בצרכיהם ויודע לדאוג לתקנתם. לאחר שדוד המע"ה הבחין בין דרישותיהם המיוחדות של כל סוגי הצאן, איש לפי כוחו, והנהיג שקדם ירעו הקטנים, בעוד שנמצא עשב רך, ואח"כ ירעו הגדולים שבכוחם לאכול גם את הקשה, מצא הקב"ה שהוא הראוי להיות גם רועה ומנהיג לעם. וכן משה רבינו, שעקב אחר הגדי כדי להיווכח מהי סיבת בריחתו, ולאחר שהבחין שהוא עייף וצמא, ריחם עליו והרכיבו על כתיפו, נתגלה בזה שהוא מבין ומבחין צרכה של כל בריה, ומצא אותו הקב"ה ראוי להיות רועה על ישראל.

ולמה בחן אותם דוקא ביחסם לבעלי חיים, משום שמתוך כך מתגלית מדת החסד והרחמים שחוננו בהם. והלא לגבי הקב"ה כתוב: „ורחמיו על כל מעשיו“ (תהלים קמה), לרבות כל הברואים (ראה ב"מ ע"ג פה במעשה דרבי

בכל חזרה נקודה חדשה, הברקה חדשה, ולפעמים גם הדירה עמוקה יותר. ויש אשר ניתן להם גם גוון אחר.

בסוף הספר באים מאמרים אחדים כלליים אשר אינם קשורים לפרשיות שמות. כמו כן העתקנו מאמר אחד משל מרן ז"ל ושני מכתבים פרטיים שלו, היחידים מכתבי ידו שנמצאו ממנו.

בעריכת חלק זה של הספר, עסקו אותם העורכים של החלק הראשון: הרב הגאון רבי מאיר חדש שליט"א, מנהלה הרוחני של ישיבת חברון, וכותב הטורים האלה. על חלק מהמאמרים, העביר ביקורתו ראש ישיבת חברון מרן יחזקאל סרנא שליט"א שגם הוסיף הערות והארות.

יש להזכיר כאן את המנוח הרב הגאון רבי חיים זאב פינקל ז"ל, נכד מרן הגרנ"צ זצ"ל, שהשתתף לעתים קרובות בעצה ובשיקול דעת בעת עריכת המאמרים, וברוב בקיאותו במאמרי חז"ל גם סייע הרבה בחיפוש המקורות. נוסף לזה, הוא אשר ערך את המפתח לחלק הראשון של הספר.

עלינו גם להביע תודה להנדיב ר' יוסף פינס נ"י מתל-אביב שנתן יד להקל על המימון של הוצאת הספר לאור; להרב ר' חיים-לייב ברנשטיין שליט"א שהואיל לערוך את המפתח של הפסוקים ומאמרי חז"ל לחלק זה שלפנינו, ולכל המסייעים במצוה זו.

עברו ארבעים שנה מיום פטירתו של מרן הגרנצ"פ זצ"ל, וכבר אמרו חז"ל: „אין אדם עומד על דעת רבו אלא א"כ עברו ארבעים שנה“. אנו תפילה ותקוה שטאמרים אלה ירעננו את הזכרון של תלמידיו ותלמידי תלמידיו, והודות להם ירדו לעומקם של הגיונותיו ויעמדו על דרכי משנתו, ועוד יוסיפו לקח וירכו דעת, וקרן היראה וערכי המוסר תתרוםם ותתרחב. ויהי רצון שנוכח לברך על המוגמר, על נמר עריכת החומר הנמצא על הפרשיות, כדי לגלות מאורה של תורה ויתגדל ויתקדש שם שמים בעולם.

כיה, כ"ט שבט תשכ"ו, יום הזכרון הארבעים של מרן זצ"ל.

הרב דב כץ

בעגלה ובבני חולדה); ועוד שכתוב: „עיני כל אליך ישברון ואתה נותן להם את אכלם בעתו“ (שם), שדואג לכל אחד לחוד לפי צרכו ועתו. ולכן רק אדם ההולך בדרכיו של ה' וגם הוא מרחם על כל הברואים ויודע לבחון ולהתעמק בצרכיו של כל אחד ואחד מהם, עומד במבחן זה ונמצא ראוי לתפקיד של רועה ומנהיג.

ומזה נבין למה התרעם אליאב בן ישי על דוד, כאשר בא דוד למערכת המלחמה עם גלית הפלשתי ונטש את הצאן שהיה רועה, כדכתיב: „ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן החגה במדבר, אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת“ (שמואל-א יז כח). ואע"פ שדוד נטש את הצאן על שומר, כפי שמסופר שם (ראה פסוק כ), לא הסתפק בזה, כי אי אפשר להשוות שמירתו של שומר משנה לשמירתו של דוד, כאשר הוא הבחין, כאמור, בצרכיו של כל צאן וצאן וידע לדאוג לכל אחד לפי הראוי לו. אמנם מצאו פגם באליאב על פנייתו זו. לדוד (ראה פסחים סו), אבל לא היה זה אלא משום שחרה אפו ונמצאה בו איזו זיקה לכעס, אבל אין תביעה עליו על עצם טענתו כלפי דוד.

מצינו גם לגבי נח, שהקב"ה המשיל עליו כאילו מינה אותו לפרנס העולם במקומו (ראה בר"ר פל"ד), שנבחן על ידי היחס שלו לבעלי החיים והבחנתו בצרכיו ובדרישותיו של כל אחד מהם. חז"ל מספרים שנח לא נתן שנה לעיניו כל אותם שנים עשר חודש (שם) והיה ממציא לכל אחד את מונו הראוי לו ובזמנו הקבוע: „כל אחד ואחד מכל מין ומין האכילם מה שלמד: הגמל תבן החמור שעורים, וכן כולם מה שלמד היה אוכל; יש בהמה שהיא אוכלת בשעה אחת ויש בשתים ויש בשלש, ויש בשליש הלילה ויש באמצע ויש בקרות הגבר“ (תנחומא נח סי' ב; ראה סנהדרין קח; וראה ילקוט תהלים ע"ז שאברהם למד מידת החסד מנח; וראה „אור הצפון“ ח"א פרק יג). מתוך יחס זה של נח לבעלי החיים נבחנה מדת הרחמים והחסד שלו שהיא דומה למדות הקב"ה ונמצא ראוי לעמוד במקומו להיות פרנס העולם.

וכן מצינו גם לגבי יעקב אבינו שדאג לשלום צאנו, כדברי הכתוב: „וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם ויאמר ישראל אל יוסף וכר לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר“ (בראשית לו). וכנראה סמך על יוסף שהוא יודע לבחון מה שדרוש לצאן, שהרי גם בו נאמר: „יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן“ (שם). ולא עוד אלא שיעקב השווה את שלום הצאן לשלום

בניו, כאילו דאג לאלו ולאלו באותה המדה. ועוד שהרי ידע יעקב שבניו שונאים את יוסף ושנשקף לו סבל בשליחות זו, ובכ"ז לא התחשב בזה בגלל מסירותו ודאגתו לבניו, ובאותה המדה גילה מסירות ודאגתו לצאן, כאשר בזה נבחנת מדריגתו של האדם עד כמה שהוא דומה למדות הקב"ה.

L

כף ונסזי הרג"ל ה' כן ציון כנגן שטרסמיר
L.C.C.

כב אורות פרשת שמות חתם סופר

(מגילת י"ג): כיון שנפל פור בחדש אדר, שמח המן שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד, וד"ק. (ח"ס ויקרא צ"ט טור ב', וע"ש עוד, ובדרשות קל"ו טור ד"ב ג')

ותקרא שמו משה. מש"ה עם הכולל גמטריא צנו"ר, כי משה רבינו היה צנו"ר לכל הטובות וההשפעות לישראל. (דרושים ואגדות ח"ס קפ"ז ד"ה ויש, ושם קפ"ט ד"ה ליישב, ושם ר"ז ד"ה אמנם)

ויהי בימים ההם ויגדל משה. נראה לפרש ויגדל משה, שנתגדל בעיני ה'. וה"ק בימים ההם אירע מעשה שע"ז נתגדל משה בעיני ה', ומה הוא, כי יצא משה לראות ולהצטער בסבלות אחיו. (ח"ס ז' ד"ה ויהי)

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. כאן נראה מדתו של משה רבינו ע"ה גם בתחלת ענינו, כי לא יכול הביט אל עמל, על כן ביום הראשון בצאתו אל אחיו וראה כי המצרי עשה עול, הרגו, ואף כי ה' המצריים מושלים על העבריים, גבה לבו בדרכי האמת. ואח"כ ביום השני הוכיח במישור אפי' לאחד מאחיו, וכן כשראה שרועי העיר עשו עולה לבנות הכהן, קם והושיען. התורה מודיעה לנו מידת משה רבינו כי אל עול לא יוכל הבט, בין אם נעשה ע"י נכרי, ובין אם נעשה ע"י ישראל, ועוד כי לא לבד כשעשו עול לישראל, אלא גם כשעשו כן לבנות יתרו, על כן קם והצילן מיד הרועים וגרשום, ואע"פ שהיה משה

כב אורות פרשת שמות חתם סופר

במדין גר מתגורר ומתנודד בורח על נפשו, מ"מ ויקם ויושיען. גם מודיעה לנו התורה כי לא ביקש משה שום תשלום גמול, ל"י הלך לו עד שקראו לו שיאכל לחם, כי האמת והישר אהוב אצלו מן הכל. (ח"ס ט' ד"ה ויקם, ותו"מ ו' ד"ה ויאמר)

וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. יל"ד כי תיבת מאחיו מיותר, כי ידוע שהעברים הם אחיו של משה. ונ"ל כי פרש"י להלן (פ' ו') דבמצרים היו נוגשים מצריים והשוטרים ישראלים, הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לרדות בבני ישראל עושי המלאכה ע"ש. וכן כאן, הנוגש המצרי לא הכה את ישראל כלל, רק השוטר שהיה ישראל היה מכה בצוואת הנוגש המצרי, וה"ק, איש מצרי מכה איש עברי, ולא שהוא בעצמו הכהו, אלא ע"י אחד "מאחיו", שציוה לישראל זה שיכה את זה, ומה דכתיב איש מצרי מכה, ר"ל מכה ע"י שליחותו, שציוהו לעשות כן, והא דהרגו משה, לאו משום ההכאה של המוכה, אלא משום צערו של המכה, [שאנסו המצרי, לעשות כן], ושיער משה בנפשו כמה צער יש לזה הישראל, שהיה מוכרח להכות את אחיו ישראל, והיה משה משער בנפשו שזה הצער קשה לישראל יותר ממאה מלקיות, על כן הרג את המצרי.

ועפ"ז מובן יותר מה תועלת יוצא לנו מספור שכתוב אח"כ, שראה משה שאנשים עברים נצים, דלכאורה הו"ל לכתוב מיד אחר הריגת המצרי, כי שמע פרעה מזה, ועל כן ברח משה למדין, ופשוטו ופרש"י ידוע. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי משה באומץ לבו ובטחונו בהקב"ה לא היה בורח מפני פרעה כלל, כי אמר, כדין והלכה הרג את

אורות

פרשת שמות

חתם סופר

כג

9

המצרי וה' יושיעהו, אלא ויצא ביום השני וירא אנשים עברים נצים, וממעשיהם וגם מתשובתם של אותן הרשעים הבין משה, כי יש בישראל אנשים השמחים אלי גיל, כשיבוא לידם להכות חבריהם, א"כ אולי גם השוטר הישראל שהכה אתמול ישראל אחר, עפ"י צוואת המצרי, ג"כ לא נצטער כלל על ככה, ונמצא שהרג המצרי שלא כדין, על כן כשנשמע אח"כ הדבר אל פרעה, ירא משה לנפשו שלא ימלט מידו, ולכן ברח. (ח"ס ז' ד"ה וירא, ותו"מ ו' ד"ה ויגדל)

וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ר"ל אחיו של משה בצדקות, כי המוכה בגלות המר הזה נקרא בקרא (מהל"ס ע"ט) נבלת עבריך ובשר חסידך. (ח"ס ט' ד"ה ויקם)

ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. הנה ה' כלול במשה רבינו חסד, מדת הכהן, וגם דין, מדת הלוי, ואלו ה' עתיד לצאת מן המצרי גר א' היה משה רבינו מתחסד עמו, אבל היות כי ראה כי אין איש שלא יצא איש ממנו שעתידי להתגייר כמו שפרש"י, על כן נהג עמו במדת הדין כמו לוי, ויש כאן רמז לזה, כי המצרי ויטמנהו בחול ס"ת אותיות לו"י. (ח"ס ט' ד"ה אכן)

ויפן כה וכה וירא כי אין איש. בפשטות פירושו כמשמעו, שפנה לכל הצדדים לראות אם אין רואה. והנה שגה ברואה, כי הרי ראוהו דתן ואבירם, והטעם ששגה, כי באמת גם פנה ברוח הקדש כה וכה, לראות אם אין איש עתיד לצאת ממנו

להתגייר, כמו שפרש"י, על כן כיון שהיה טרוד בהסתכלות ברוח הקודש, לא היה יכול להביט אנה ואנה אם אין איש רואהו, כי עדיין לא הגיע למדרגת נבואה שהגיעה לו אח"כ, כי אז לא היה הנבואה מטרידו, והיינו דמשיענו קרא הכא. (תו"מ ו' ד"ה ויפן)

ויך את המצרי ויטמנהו בחול. נרמז למשה בתחלת ענינו, כי סופו להרוג המצריים להציל את אחיו, כאשר היה לבסוף במכת בכורות. ואח"כ ביום השני, והנה שני אנשים נצים וגו' ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט וגו', נרמז לו, כי אחר הגאולה הזאת לא יאבו בני ישראל שמוע אליו, וימרו על ים בים סוף, וכן כמה פעמים אח"כ, ולא יקבלו תוכחתו. ואמרו כאן האנשים האלו, שהיו דתן ואבירם, כאשר הרגת את המצרי, דמשמע שלא היה ניחא להם מה שהרג משה את המצרי, וכעין זה אמרו הם עצמם בסופם, שגם אז דיברו בשבח ארץ מצרים, ואמרו (נמדנר ט"ו י"ג) המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש וגו'. (ח"ס ט' ד"ה ויקם)

ויך את המצרי. פרש"י (לקמן פסוק י"ד) שהרגו בשם המפורש ע"ש. וכתב מורי בהפלאה (פס"ס יפ"ט סוף ד"ה ו"א) כי הרגו בשם תכ"ה, והוא שם מע"ב שמות ע"ש. והאמת הוא כן, כי זהו השם השמיני של הע"ב שמות [שפרש"י בסוכה דף מ"ה. ד"ה אני, ע"ש]. והנה השם להגן מן המצריים הוא שם וא"ל שד"י, כמו שהתפלל יעקב (מקן מ"ג י"ד) וא"ל שד"י יתן לכם רחמים לפני האיש, וראה והבט כי אותיות הסמוכות לאותיות תכ"ה, לפניו ולאחריו, הוא וא"ל

שְׁלֵשָׁה יָרְחִים: וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצְּפִינוּ
 וְתִקְחֶנּוּ לָתֶבֶת גִּמְא וְתַחְמְרֶהּ בַּחֲמֹר
 וּבְזֹפֶת וְתַשֵּׁם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וְתַשֵּׁם
 בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר: וְתַתְּצֵב אֶת־הוּ

ואמקרתיה תלתא ירחין: ג ילא
 וכלית עוד לאמקרתיה ונסכת
 ליה תבוקא וגומא ותפתה
 בחמרא ובזפתא ושויאת בה ות
 רבאי ושויאתה בערא על יבין
 נהרא: ד ואתערת אחתיה

לקט בהיר

השכינה שהופיע עליו ידעה שיעשה לו נסים ויגלל
 (רא"ם): ג פ" לא לריכה ו' שלימים, כיוון שנכנסה יוס
 אחד בשניע, ראוי היא שחלד, ודע שמדרשות חלוקות צענין
 זה, כי בסוטה אחת שהיתה מעוברת ממנו ג' חדשים קודם
 שעשו האפריון בפרהסיא (ועיין במהרש"א), ולא צמר רבינו
 בשיטת החלמוד, משום דפשתא דקרא לא כן משמע, אלא
 ומהר האשה אחר ויקח דוקא (הגם שבגמ' מקשה זאת
 ומתקן, אבל היא על פי דרוש (רא"ם), ובמשכיל לדוד
 הקשה היאך יכלה להצפינו ג' חדשים שלמים וכי לא ידעו
 המלרניים שיכולה לילד בתחלת ז', ומה גם בתחלת ט', ותיקן
 מה שתיקן, וכן כמה מפרשים, והנראה לי שאין זו קושיא

רש"י

סע: (ג) ולא יכלה עוד הצפינו. שמונו לה
 המלרניים מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים
 ויום א' (וי"ט), שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין (ג'
 מדה ל"ה), והם צדקו אחריה* לסוף ט' (וי"ט): גמא.
 גמי בלשון משנה (בבא פ"ה), ובלע"ז יונ"ק, ודבר כך
 הוא (י"ג), ועומד בפניו כך ובפני קשה (ש"ר - סוטה סע):
 בחמר ובזפת. זאת מבחון ועיט מצפניס", כדי
 שלא ירית אותו לדיק ריח רע של זפת (ב - סע):
 ותשם בסוף. הוא לשון אגס", רוש"ל בלע"ז,
 ודומה לו (שע"י י"ט) קנה וסוף קמלו (ש"ר - סוטה י"ב):
 שינו נטחאת - אחיו.

אור החיים

כלל, כי אם יחפשו קודם ט' שלימים ולא ימצאו לא יועילו בחיפושם וצריכים לחפש עוד הפעם עד סוף ט', לזה לא חפשו
 קודם ולא הפסידו כלום: ד) פ" מין עץ שהוא כמין ספוג, אינו קשה, שאם יתקל בסלע לא ישבר, גם אינו כך מאוד
 שיהיה נימח במים (בא"י): ה) טיט וחמר היינו הך, ולא כמו טיט גורסים בגמ' להיפך חמר מבחון חפת מצפניס, וכן
 הוא גירסת התוספת, ופירשו שלמד אויר העולם לא עשתה שום סתימה כדי שלא יהיה ניכר ונראה, שהזפת שחור הוא, אלא
 לזר אויר החיבה סתמתה בזפת, וכדי שלא ירית את הזפת טחה טיט על הזפת, אבל לא נראה זאת לרבינו, שא"כ למה לא
 עשה נח כן לטוח טיט על הזפת מצפניס, אלא ודאי שאם הזפת מצפניס לא יועיל עליו הטיט לבטל ריחו (נח"י), גם אין
 לומר שערכה זפת וטיט ביחד, מאומרו בחמר ובזפת ולא אמר בחמר חפת, וא"כ קשה הלא החמר נימח במים ואינו סתימה
 יפה ולמה א"כ לא סתמה גם מצפניס בזפת, לזה אמר מאחר שהמים היו חמים ולא חזקים כמי נח נסתפקה מצפניס
 נסתימה קלושה כדי לא ירית וכו' (רא"ם), או אפשר פירוש דברי רבינו ע"ה: מאחר שהחמר אינו סתימה למה לה
 לסימתה מצפניס בכלל והיה די זפת מבחון שהמים היו חמים, לזה אמר כדי שלא יכנס ריח רע על ידי הסדקים (נח"י): ו)
 הוא כדי הנהר שהמים נמשכים לשם ועומדים ולא זוחלים, ומחמת הליחות גדילים שם קנים ודשאים, וכמו שהגניא מקלל את

אור החיים

לז' מתקיים, והנה אין האשה מדקדקת במספר יוס
 אחד וכשילדתו צחוקת נפל וילדתו והודיע הכחוב כי
 ראחכה עוב פ" בריא וחזק שאין בו סימנים של נפל
 ולזה ערכה בצבילו וסכנה עצמה מהמלרניים שהיו

אור בהיר

עמה יכולה ולא עוד. ודע שהרגום יונתן כתב ממש כפירושיו וילדת ביר בסוף שיחא ירחין ומתה יתיה ארוס בר קיימא הוא, אבל
 בסוטה אחת הוא הוה מיעברא ביה ג' ירחי מעיקרא (פ"י קודם שנשאה שנית) ע"כ, וכבר חירלו (עיין מהרש"א) שאינם חלוקים
 המדרשים ושיניהם אחת, שגולד ג' חדשים אחר שהחזירה, והמלרניים בדקו סוף ו', שידעו כי בן ז' בר קיימא הוא, ולא ידעו שהיתה
 מעוברת קודם, והכל נכון, אבל כל זה נגד רש"י ז"ל שכתב לסוף ט' משהחזירה. ע"ז ותרא אותו כי צריא הוא או בן
 קיימה. ע"ח) פירוש הגם שהשינוי מכריח לדרוש, אבל למה דוקא דרוש זה.

אור החיים

בזפת וזפתה ביה אתה ילד ותשם
 בסוף על שפת היאר: ותיצב אתה

מרחיק למידע מה יתעבר ליה:
 ה ונקחת בת פרעה למסחי על
 נהרא ועלימקתהא מהלכן על

מרחק לדעה מהיעשה לו: ותרד
 בתפרעה לרחין עליהיאר ונערותיה
 הלכת עליד היאר ותרא את

רש"י

(ה) לרחין על היאר. סרס המקרא ופרשכו"י,
 ותרד בת פרעה על היאר לרחון זו: על יד היאור.
 אלל היאור", כמו (ש"ר י"ד) ראו חלקת יואב אל ידי,
 והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו, ורצותינו
 דרשו* (ש"ר - סוטה סע) הולכות לשון מיתכה", כמו
 (נבא כ"ה י"ג) הנה אנכי הולך למות, הולכות למות
 לפי שמיחו צב, והכתיב מסייען, כי למה לנו לכחוב
 שינו נטחאת - אחיו.

לקט בהיר

מלרניים שיחרכו יאוריו וקנה וסוף קמלו ויכרתו מחמת
 היצנות, כלומר לא שמה את החיבה על שפת היאר במקום
 מגולה אלא בין הקנים שעל שפת היאור (נח"י): ז) פ"י
 הכחוב באשר הוא שם נכבד במלניה כדרך סופרים מומחים,
 וזה מיופי הכתב להפך המאמר, ואם אחת רוצה לפרשו
 ביושר צריך אחת לפרסו, כי לא על היאור רחלה אלא ביאור,
 וירידתה היתה אל היאור, וזא על במקום אל, וכמו שמלנו
 כן (רא"ם): ח) הרבה לשונות נופלים על לשון יד, וכוון
 לשון יד ממש, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדיבור (רש"י י"ד ל"א), כי במקום שאין לנטות ולטעות לא נמנע חורתינו
 הק' לכחוב דרך מלניה (אדה"ח): ט) לא פירשו הולכות כפשוטו, וכמו שכתב רש"י כי למה לנו לכחוב זאת, גם לא יתקן
 שהולכות, הלא עומדות היו או יושבות כל זמן שבת פרעה רחלה (ג"א), ופי' על יד היאור שמתו שם על שפת היאור
 כמאמר חז"ל צא גבראל וחבטן בקרקע (רא"ם), או יהיה פ"י על יד היאור בשביל היאור, כלומר בשביל שרלו לעזוב החיבה
 ביאור, ומלנו כן, האב גולה על יד בנו (מכות ח') פירשו בשבילו, וכן רבים (נח"י), וזה מיושב, שלפי דרוש זה היה מקומו

אור החיים

שלא לעמוד לפניו ולא נשארר עמה אלא אחת
 המיוחדת ותשלח אותה", והוא אומרו ותשלח את
 אחתה" (פ"י המיוחדת לה לרחון וגו'). ואומרו
 ותקחה שקולה, או ששלחה אותה לכל חיעצה הפך
 ראוה כי ראוה של בת פרעה היתה להניל הילד
 ההוא ותקחה בת פרעה לחיבה, או ותשלח וגו'
 ותקחה אחתה, ולב' הדרכים שבת פרעה יגיד
 כי נפשה נפש עהורה מי יתן עהור מעמא וגו'
 מלוא גדולה עשתה דקדק הכחוב להודיע דקדוק
 אופן המעשה. והנה דבר ידוע הוא כי בת מלך לא
 חרד ליאור צלל נערות כמשפט צנות מלכים, גם
 ממוסר הגדולים ובפרט המלכים להיות להם אחד
 מיוחד מכובד הרבה להתגלות לפניו ולשמשו ולרחון
 בבית המרחץ או ביאור וכדומה, וכאן הודיע
 הכחוב באומרו ונערותיה הולכות שהיה" (פ"י) בזמן
 שהיתה רוחלת שהולכרו נערותיה ממוסר המלכות

אור החיים

שלא לעמוד לפניו ולא נשארר עמה אלא אחת
 המיוחדת ותשלח אותה", והוא אומרו ותשלח את
 אחתה" (פ"י המיוחדת לה לרחון וגו'). ואומרו
 ותקחה שקולה, או ששלחה אותה לכל חיעצה הפך
 ראוה כי ראוה של בת פרעה היתה להניל הילד
 ההוא ותקחה בת פרעה לחיבה, או ותשלח וגו'
 ותקחה אחתה, ולב' הדרכים שבת פרעה יגיד
 כי נפשה נפש עהורה מי יתן עהור מעמא וגו'
 מלוא גדולה עשתה דקדק הכחוב להודיע דקדוק
 אופן המעשה. והנה דבר ידוע הוא כי בת מלך לא
 חרד ליאור צלל נערות כמשפט צנות מלכים, גם
 ממוסר הגדולים ובפרט המלכים להיות להם אחד
 מיוחד מכובד הרבה להתגלות לפניו ולשמשו ולרחון
 בבית המרחץ או ביאור וכדומה, וכאן הודיע
 הכחוב באומרו ונערותיה הולכות שהיה" (פ"י) בזמן
 שהיתה רוחלת שהולכרו נערותיה ממוסר המלכות

אור בהיר

ע"ז) מעשה לקחת החיבה. ע"ז) ותשלח גם אחתה. ע"ז) שגראה כפתיחה שקודם אמר ונערותיה לשון רבים שהיו שם עמה לא
 רק אחת, ואחר כך אמר "אחתה" לשון יחיד. ע"ב) מקום הפקר.

16

סוּם פְּרַעָה בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרְשָׁיו בָּיָם
וַיֵּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם וְעַל־מִי הָיִים וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֶשֶׁת בְּתוֹךְ הַיָּם: פ
וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אֲהֲרֹן
אֶת־הַתֶּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כְּלֵי־הַנְּשִׁים
אֲחֵרֶיהָ בְּתַפִּים וּבַמַּחְלָת: אָכָה וַתַּעַן
לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לַיהוָה בִּיַּגָּאָה נָגָאָה

פרעה ברכתוהו ובפרשוהו בימים
ואתיב י עליהון ית מי ימא ובני
ישראל הלכו ביבשתא בנו ימא:
ב ונסיבת מרים נביאתא אחתה
דאחרון ית תפא בידה ונפקו כל
נשיא בתרהא בתפין ובחננין:
א ומעניא קהון מרים שבתו
ואורו קדם י ארי אתנאי על

לקט בהיר

רש"י

מפני כמה פעמים, אלא נזכר הוא שנחמס שלפני רש"י
היתה נקודה ועד (ג"א - מהרש"ל - ד"א), ובספר נזכר
רמזות העיד שנחמס דפוס באו"ל נקוד ועד, וכן הוא
במסורה קטנה בשם רש"י ואין עורא ו"ל, גם בעל דעת
ישאכר העיד כן מדפוס אמטרדל"ס שנת תקכ"ד, ולפ"י
יהיה הפי' שזמה שלפנינו נקודה הוא"ו בפס"ח שאינה
וא"ו המוסקף ואינה וא"ו השימוש אלא חזיה זו היא בת
שלוש אותיות ופירושה, "לעולם", ואמר ב' פעמים לעולם
ועד לחוק ולהדגיש כאילו אמר לעולמי עולמים, משא"כ
בירמי' נקוד הוא"ו בקמ"ץ ועד לפי שהוא וא"ו המוסקף,
ושרש התיבה "עד" ופירושו אנכי היודע את הדבר וגם עד

בא סוּם פְּרַעָה. כאשר בא"י: (כ) ותקח מרים
הנביאה. היכן נתבארה, כשהיתה אחות אהרן:
קודם שגולד משה אמרה עתידה אמי שחלד בן וכי'
כדליתא בסוטה (י"ג), דבר אחר אחות אהרן, לפי
שמר נפשו עליה כשנלטרעה נקראת על שמו (מכיל):
את התף. כלי של מיני זמר: בתפיים ובמחלת.
מוצנחות היו לדקנויות שזכור שהקצ"ה עושה להם
נסים, והולילו תפיים ממלרים (ס"א): (כ"א) ותען
להם מרים. משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר
וכס עונין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים:
אנכי: (סו) זה לשון רש"י בגיטין ל'. ד"ה כי משמש: כי בא סוּם פְּרַעָה וגו' מפני שזא סוּם פְּרַעָה וגו' לפיכך ותקח מרים
וגו' עכ"ל: (סז) פי' ולוה יחסה אחר אהרן ולא אחר אביה או משה, והכוונה בזה, שאל תאמר שעתה נתבארה כשאמרה
שירה, שהרי כל ישראל וכל הנשים נתבארו עמה (ב"ב), אבל קשה להעמיס זאת בכוונה הכתוב שחבר חז"ל כשהיתה ולכל
הסמות היל"ל לשון עבר שגָּבַהּ, ולשון הב' נמי קשה למה דוקא כאן אמר זאת, גם היה לו לומר אל מרים ולא אל חז"ל
הנביאה עו"ה מרים אחות אהרן הנביאה, לזה הביא שניהם (מ"ל): (סח) שאין לומר שלא אמרה מרים אלא פסוק זה
נלמד וזאתה להן שירו לה' שתשוררו כל אחת שירת עצמה, שא"כ היל"ל ותאמר להן מרים מה זה ותען, ומה היתה השאלה,
אלא ודאי היא פועל יולא שעשתה להן שעתה אחריה פסוק בפסוק כל השירה כמו משה לאנשים, והכתוב קילר (בא"י),
גם יאל לנו מזה שמחמת עצמה נחשוררה לומר שירה וכיוונה ברוח הקודש ונצוה לומר נוסח שאמר משה, שא"כ רק
שמעה ממשה, א"כ לא היא היתה העונה (נח"י):

אור החיים

מזה הכחשה כל האלוהות אשר אומות העולם
אוחס יעבדו ולזה אין מלכותו ניכרת לעולם, מה
שאין קן לעתיד לבא כי יעשה ה' משפט בכל הגוים
אז יביה ה' למלך על כל הארץ, והוא אומר ה'
ימלוך. או ירצה טעם אומר ימלוך ולא מלך כי בא
סוּם פְּרַעָה וגו' פירוש כולם היו בטביעה כסוס
אחד והכוונה בזה כי לא נמלט מהם עד אחד כשם

שיטבע אדם אחד ויטבעו כולם, וכן אמר אס היה
מגיד לעולם הפלגת ועולם הנס להכיר העולם
גדולת תבוצרת פאר נלחון וכווד יסוד אמונתיו אשר
כל שומעיו יתלכזו ויאמרו הכו יקר כי הוא זה
אדונינו מלכנו ומעשה יביה ה' למלך אלא שלא
הלכו ביבשה וגמלטו זולת בני ישראל, והוא אומר
ובני ישראל הלכו וגו' ולהם לא ישמעו האומות כי

וַתַּשְׁעֵמוּ בְּהַר נַחֲלַתְךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פְּעֻלַת יְהוָה מִקֶּדֶשׁ אֲדָנִי כּוֹנְנֵנוּ יְדִידֶיךָ:
יִי יְהוָה | יִמְלֶךְ לְעֵלְמָּ וְעַד: יִי כִּי בָּא

לקט בהיר
אחריו, ואמר תביאמו שפירושו אמה הקצ"ה תביא אותם,
ולא אמר תביאנו שפירושו אמה הקצ"ה תביא אותנו, והא"י
כשישראל ענו אחריו היו אומרים ג"כ בזה הלשון ושללו
עצמם מלבו, וכן הוא במילתא ובגמ' שלא "וכנסו", ורש"י
חד מינייהו נקט, ובין משה ובין ישראל נבאו ולא ידעו מה
נבאו, שעדיין לא נגזרה לא גזירת מרגלים ולא גזירת מי
מריבה, וזה ע"פ פשוט, אבל אס נאמר שידע משה טעם
אומר תביאמו, ובפרט לפי מה שדרשו חז"ל בפ' (ד' י"ג)
שלא נא ביד השלח, ביד יהושע שעתיד להביאם לארץ, כבר
תרגו שהוא בתיבת בראש השנה יכתבון ובוים זוס כפור
יחסמון, ועד שלא היתה גמר החתימה ביקש וחשב לבטל
הגזירה, ולזה אמר ליתרו נוסעים "אנחנו" (במד' י' כ"ט)
ופירש"י שחף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזירה עליו ובסבור שהוא נכנס (מ"ל): (סב) פשוטו של מקרא חז"ל
מכון כמו מוקן (וכמו שתרגמו אונקלוס אחר מתקן) פי' הר זה שאתה תביא אותנו הוא מקום מוקן מששת ימי בראשית
להיות שבתך, דהיינו בית המקדש נבנה שם, שם נעקד יצחק, שם התפללו אבותינו, אבל מאחר שלא אמר מקום לשבתך (גם
היל"ל שבתך בלא למ"ד - ד"ד), לזה דרשו חז"ל מכון מלשון מקוון, ולפי הדרוש לריך רש"י להוסיף חז"ל "אשר" לחיבת
פעלת, כדי שיהיה פירושו פעלת את ביהמ"ק שלמעלה, לא הר נחלתך פעלת, שהרי עדיין לא פעל איתו אלא בימי שלמה
(ג"א): (סג) כן משפט וק"ף גדול להפריד את התיבה בין מלפניו ובין מלאחריו, ואח"כ מפרש רש"י ביתר ביאור, ואמר
המקדש אשר כוננו ידוך ה', תיקן בזה ג' דברים, (א) הוסיף אות ה"א על מקדש, לומר שאין זה דבר חדש אלא אותו מקדש
המדובר שקראו למעלה "שבת", (ב) הוסיף חז"ל "אשר", כי אין כוונת הכתוב לומר שם כי ה' כוננו ולא אחרים, אלא מראה
מקום הוא, והכי פירושו תביאמו לאותו הר אשר הוא מכון לעומת מקדש אשר אתה כוננת, וחזר הכתוב הדבר ב' פעמים
במלות שונות, שבתך - מקדש, פעלת - כוננו ידוך, (ג) תיקן שנתן את חז"ל "אשר" כדי להפרידו מחיבת מקדש, שלא
חטעה לומר מקדש של ה', וכי יש מקדש אחר שאינו של ה' חז"ל "רא"ם): (סד) ההכרח לדרשה זו, מפני ב' קושיות שיש
כאן, חדא למה כפל פעלת, כוננו ידוך, ועוד חז"ל מיותר, כמו שאמר פעלת היל"ל כוננת, לזה אמר שכווננו ידוך מוקשר
למטה, שניה"מ השלישי שגינה ב"ב כשה' ימלוך לעולם ועד יבנה בשמי ידים. אבל פשוטו קילום הוא שאנו מקלסים ואומרים
מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עולמיא (אונק''), או לשון חפלה הוא יהי רצון שתגלה ויראה מלכותו בכל דור ודור לעולם לעיני
כל מי (רמב"ן): (סה) נחומסים שלפנינו הוא"ו בקמ"ץ ועד, ולזה יש ממפרשים שאמרו שחז"ל "היא" שרש"י חזרת
על התיבה ולא על הוא"ו, שכאן העי"ן כסגול (פס"ח קטן) ובירמי' העי"ן צירי" (קמ"ץ קטן), אבל אין דעמי טעה בזה

אור החיים

יח. ה' ימלוך וגו'. טעם שלא אמרו ה' מלך קיי, פירוש לזד שלא נעשה המשפט אלא באומה אחת,
אמרו הם עצמם הטעם כי בא וגו' קיי) והוא אומר כי בא סוּם פְּרַעָה וגו' כי לא יוקח

אור בהיר

עד יעבור - עד יעבור, עמך - עס זו קניית, תביאמו - ומשעמו, בחר נחלתך מקדש ה': קנא) לשון היה. קנב) ומה מחזיק
בתיבת טעם של כי, וגם כל הכתוב למה הוא נא.

רלה

שמות טו בשלח

אונקלוס

אונקלוס

שמות טו בשלח

רלו

סוים וּרְכָבוּ רָמָה בַּיּוֹם: כַּבּ וַיִּסַּע מֹשֶׁה
 אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־
 מִדְּבַר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים
 בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם: כַּבּ וַיִּבְאוּ
 מִרְתָּה וְלֹא יָבִילוּ לְשֵׁתֵת מַיִם מִמֶּרְה
 בִּי מַרִּים הֵם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְה:

וַתִּגְנֵא וְנִאוּתָא דִּי־יָהּ הִיא סוּפֵא
 וְרַכְבָּהּ רָמָא בַּיּוֹמָא: כַּבּ וַאֲסַר
 מֹשֶׁה יִתְּ יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
 וַיִּנְקְרוּ לְמִדְבָּרָא דְחַרְרָא וַאֲזִילוּ
 חֲלֵתָא יוֹמִין בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא
 אִשְׁכְּחוּ מַיָּא: כַּבּ וַאֲתוּ לְמֶרְה
 וְלֹא יָבִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמֶּרְה
 אַרְי מַרְרִין אֲנוּן עַל כֵּן קָרָא

לקט בהיר

רש"י

טו) זה פי' ויסע כמו ויהסע פועל יוצא שעשה אותם להיותם נוסעים, ואם לא בעל כרחם הלא כל המסעות משה הסיע אותם, והיו חושבים שכל יום יוציא להם הים אבנים טובות ומרגליות (ילקוט): ע) חורי זהב נעשה לך זו בימת הים, עם נקודות הכסף זו בימת מזרים (שהש"ר), וזהב זהו יותר מכסף, וא"ת מאין היה הון רב זה אחר שנאמר ויגלו את מזרים, יש לומר צ"ל אופנים, שבימת מזרים היתה ממה ששאלו איש מאת רעהו וכו' ויגלו את מזרים פי' אגשי מזרים, אבל לא האוצרות של פרעה אשר לקט ואצר יוסף מכל העולם, ופרעה פתח להם אוצרותיו כשרדף אחרי ישראל וצא לפני בעל צפון ששם היו אוצרותיו, כדאיתא במכילתא בפסוק (י"ד ב') בין מגדול ובין הים, וזה סברת ר' אמי בצרכות כמלודה שאין זה דגן, פי' אין עוד מפוזר אבל יש באוצרות, או אפשר שהם חשבו שגלו את מזרים באשר הוציאו מהם הון רב כל אשר מלאו, אבל נשאר עוד

סו) (כב) ויסע משה, הסייען"י) בעל כרחם, שעטרו מזרים (אח) סוסיבס צחכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מולאים אותם צים, וגדולה היתה צחת הים מצחת מזרים, שנאמר (ס"ה י"א) חורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף"י, לפיכך הולך להסייעם בעל כרחם (תנ"י י"א: כג) ויבאו מרתה, כמו למרה, ה"א צסוף חיצה צמקום למ"ד צחלחה, והח"ו"י היא צמקום ה"א הנשרשת צחיבת מרה"י"י, וצסמיכתה כשהיא נדבקה לה"א שהיא מוסיף צמקום למ"ד, תהפך הה"א של שרש לח"ו"י, וכן כל ה"א שהיא שרש צחיבה"ת תהפך לח"ו"י צסמיכתה, כמו (ישעי"י כ"ו ד') חמה אין לי, וחמתו צערה צו (אסתר א' י"ג), הרי ה"א של שורש נהפכת לח"ו"י מפני שנסמכת אל הו"ו"י הנוספת, וכן עבד שיעי טעמא"ת בנבנא.

אור החיים

הם נוגעים בדבר להיווצר אלהיהם: כב. ויסע משה וגו' י"י) פירוש נסיעה זו על פי משה נסעוה ומכאן ואילך על פי ה': כג. ויבואו מרתה וגו' צריך לדעת למה לפעמים יקרא לה מרתה"י) ולפעמים מרה, ונראה כי שם המקום היב

אור בהיר

קבנ) אולי שמריו של רש"י ו"ל בשם התנחומא לא נראה לו לפי פשוטו, וסברא זו היא דעת התנא ר' יהושע במכילתא. קבד) הגם שרש"י ו"ל מיטבו בטוב טעם, עם כל זאת היה לו לומר ויעזו למרה, אלא ודאי כי מרתה שמו. קבד) אשר שמה

שמה מרה: כד ואתרעמו עמא
 על משה למימר מה נשתני:
 כה וצלי קרם יי ואלפה יי אעא
 ורמא למיא ובסמו מיא תמן גור

כד ויילנו העם על־משה לאמר מה
 נשתנה: כה ויצעק אליהוה ויורהו
 יהוה עץ וישלך אליהמים וימתקו
 המים שם שם לו חק ומשפט ושם

רש"י

לקט בהיר

ואמה, הנה אחתי צלה (צ"ה י"ג), לנפש חיה (כ"ב ב')
 חכמתו חיתו לחם (חייב צ"ב ב'), בין הרמה (שפי"ד'
 ה'), וחשבתו הרמתה (ש"ח ז' ח"ו): (כד) וילנו. לשון
 נפעל* הוא"י, וכן התרגום לשון נפעל* הוא
 ואתרעמו, וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל
 האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר לונן, רועע, וכן
 יאמר הלועז דקומפל"ל ישניק ש"י מוסב הדבור
 אליו צאמרו ש"י: (כה) שם שם לו. צמרה נתן
 להם מקלח פרושית של חורה שיחטסקו בהם"י שבה
 ופרה אדומה ודינין (מכילת): ושם נסדה. לעס"י) (כס),
 וראה קבו ערפוס* שלא נמלכו צמשה צלשון יפה,
 שיעי טעמא"ת יבמלו יבמלו יבמלו יבמלו

אומה אם לא תהפך (ג"א): (עב) חיצה זו ששרשו לון
 וכיוצא בו כגון הכנה ששרשו כון כשכא לומר שפעלו ועשו
 נקוד אות השימוש נקמ"ן קנינו, וכן כאן אם היה צל לומר
 שפעלו ועשו היל"ל ילנו, אבל אם אות השימוש נקוד
 חירי"ק ילנו או היקנו פירושו התפעלו, כלומר הם צנלמם
 נעשו מוכנים, וגם האונקלוס אמר ואתרעמו ולא אמר
 ואתעמו, וגמר אומר רש"י שהגם שהכונה שטחו דברים
 כלפי מעלה, כלפי אחרים ולא עצמם אתרעמו, אעפ"כ דרך
 וסדר הדיבור להסב על עצמו כאלו דיבר בעצמו על עצמו,
 ולא דוקא צלשון עברי וארמי הוא כן, אלא בכל לשון לע"ו,
 וגם צלשוניו אומרים ע"ר רעד"ט וי"ן אפי"פ
 (בא"י): (עג) פי' לא למעשה אלא להלכה שילמדו

חורה ולא ילכו בעל, שהרי פרה לא עשו אלא אחר שהוקם המשכן שנאמר נכח פני אהל מועד, גם שבת לא נטווו עדיין, וזה
 יאל לו מחיבת שם, שלא אמר נתן להם או צום אלא כשלתן ערוך להעמיק לצרר ולהזהיר דיני חורה, ולזה צמר צג' אלה,
 שדיני שבת עמוקים ורחנים מני ים, וכן המשפטים, גם הלכות וחוקי דיני פרה עמוק עמוק מי ימלאנו (ג"א), גם יש טעם
 למה דוקא פרה, כדי שלא יקשה להם שמתער טמאים ומטמא טהורים, שכן צמרה ראו שצן מר ממחיק מרים ולזה קשרם
 הכתוב צימד וימתקו המים שם שם לו (מהר"א א - בה"ט), והנה אמר ג' דברים, פרה יאל לו מחיבת חק כי זו חק שבחוקים
 (ומן הסתם ראה כן במדרש העולם מאתו או אפשר שמקור דברי רבינו מיוצר לפרשת פרה ממרה חקה גור), דינים יאל לו
 מחיבת משפט כי זה משמע, ושבת מדכתיב בעשרת הדברות כאשר לך וכו' פי' כבר לך, והגם שגם צמלות כיבוד אב ואם
 כתיב כאשר לך, וכן הוא דעת חז"ל במכילתא ובסנהדרין, רש"י השמיטו כאן לפי שאין הלכה זו רחנה ועמוקה, גם לא נרמו
 כאן בפסוק זה, ועיקר עבודתו ליישב ולפרש פשטיות הכתובים, אבל צפ' משפטים (כ"ד ג') שנאמר ואת כל המשפטים מנה
 וחשב רש"י גם מצות כיבוד אב ואם, לפי שבאמת נטווו צמרה גם עליה (רא"ם): (עד) פי' חזר להקב"ה הנוכר בצמך,

אור החיים

אומרו כי מרים הם"י, לנד שקריאת שם מרה הוא
 על העחוד ואז עדיין לא נקרא שמה מרה וכלנו
 אמר לשחות מים ממרתה, לזה הולך לומר כי
 מרים הם והבן:

אור בהיר

מרה. קבז) פי' שלכאורה נתינת טעם זה מיותר, שמאומרו ולא יכלו לשחות מים ממרה, מובן הוא שמחמת מריבותיו לא יכלו
 לשחות, שהלא מטעם זה נקרא שמו מרה, ולדרכינו כגון הוא, שהרי אז כשצאו לשם ולא יכלו לשחות לא היה עדיין שמו מרה, אלא
 הכתוב קראו על שם העמיד, ובאמת היה צריך לכתוב ולא יכלו לשחות מים ממרתה, ואם כן הולך לנתינת טעם, ואם תאמר והלא
 בפרשת מסעי אמר הכתוב ויחטו צמרה ויסעו ממרה, הרי שהמקום נקרא מרה ולא מרתה, אין זו קושאל, שאפשר שאמר כך נקרא גם
 המקום מרה על שם המעיין. קבז) למה כפ', ולמה לא די לומר או ילנו או ויאמרו. קבד) לכן לא די לומר ויאמרו הטם

ד' ימלוך לעולם ועד כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו צים. אחז"ל [ע"י מכילתא פ"י] כשנפל צפיהם ד' ימלוך לעולם ועד ולא ה' מלך הרגישו כי איננו תשועת עולמים ועחיד בהמ"ק ליהרצ ואז ימלוך (לשון עתיד) לעולם ועד ולא עתה. וי"ל כי נדחקו המפרשים בזה שהקצ"ב אמר ואכבדה בפרעה וכל חילו וידעו מזרים כי אני ה', וצמח ידעו הלא מהו צים, והא"ע נדחק לפרש שידעו זאת צרגע קודם שמחו, אבל באמת ראו ה' שינאו מזרים מלך אחר וינספרו אותות ונפלאות שראו, וכמו שיביא לעתיד לביא כמו שכתוב [ישעי' ס"ו י"ט] ושלחתי מהם פלועים אל הגוים הרשעים פול ולוד וגו', ואמנם ישראל היו בהם קטני אמונה והולך הים לשקעם למזרים ולפולטם וירא ישראל את מזרים מת על שפת הים (כדאיתא במדרש) ועי"ז ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ומפני חטא זה שהיו קטני אמונה נגזר עליהם שלא יהי גאולה שלימה ולא ה' מלך אלא ה' ימלוך והעטם כי בא סוס פרעה וישב עליהם את מי הים משום זה ימלוך ולא מלך. וכעין זה י"ל שלא קיבל הקצ"ב שירת מלאכי השרת באותה הלילה כי אמר מעשי ידי עובדים צים ואחם אומרים שירה (מגילה י" ע"ג), יש להבין בו שני משמעות, חדא כמשמעו מעשה ידי עובדים צים קאי על המזרים, שהי יותר טוב אס יללו ויגידו כבודו בציוס, ועוד י"ל עדי"ז, מעשה ידי שהוא בהמ"ק שנעשה בשתי ידים (כפירש"י בפסוק כונו ידוך [ע"י י"ז]) והוא מש"ס פ"ק דכחצות ה' ע"א), אוחו בהמ"ק שהוא מעשה ידי עובד עתה צים (פי ע"י הים) שע"י הים הזה (חטאו קטני אמונה והיו אומרים כשם וכי כך הם עולים מלך אחר) עבדו בארץ שעריה [איכה ב' ע"ג].

ה' ימלוך לעולם ועד. חסר וי"ו, ותחת עבד כי ימלוך [משלי ג' כ"ג] מלא וי"ו, ועיין בזה בהקדמת הרא"ע על התורה. וי"ל כי מלכותו של עבד הרשע הוא יותר שלם ממלכותו של יח"ש, כי הוא יח"ש ברא עולמו ואנשים עליה ומח"י אוחו ומשגיח עליהם ומולך עליהם, והעבד המרשיע הזה אדם חסר כל טוב וצבוחו ועולם ידו בובש חכמים ונבונים ועובדים ממנו והם מפרגסים אותו ומלבישין אותו ומולך עליהם ומפשיע עורם מעליהם, הרי זה מלך מלא, והלואי ד' ימלוך לעולם ועד פי שיכירו כל העולם שמלכותו יח"ש אינה שלם כי הוא מח"י אוחו ומשגיח עלינו.

כי בא סוס פרעה וגו'. [עיין לקמן לשביעי של פסח ד"ה ובזה יש לומר].

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותללן כל הנשים אחריה. הנה בהאגשים כתיב ויאמינו

בה' ובמשה עבדו, האמינו כי אס אין משה העושה נפלאות אין ה' עושה ע"י אחר, ע"כ אמרו כי זה משה האיש לא ידענו מה ה' לו [שמות ל"ב א'], ע"כ בקשו לורח שתשכון עליו כבוד ד' כמ"ש הרמב"ן, אך הנשים האמינו גם במרים הנביאה אע"פ שלא עשתה נפלאות ולא שום דבר, ע"כ בעגל לא נחרזו הנשים כי אמרו אס אין משה יש נביאים אחרים וע"כ ההאספו אל חור צנה של מרים כי חשבו אס חור יעשה להם אלהים, שהוא צנה של מרים עי"ז יחרזו גם הנשים, אבל חור מסר נפשו וזכה לצללאל צן בנו שעשה המשכן (שנעשה לכפר על עון העגל).

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה

צים. במדרש בזכות שהמתינה למשה עשה אהת כשהשליכו אותו אל הנילוס זכה לומר ע"י תיבות אלו שירה, ובמתני סוף פ"ק דטועה [ע"י ע"ג] איהא שמפני זה המתוין לה ישראל ז' ימים. הנה מדה עונה מרובה ממדה פורענות על אהת ח"ק [חוספתא סוטה פ"ד ה"א], וא"כ אס במדה רעה משהלמין מדה כנגד מדה, במדה עונה לריבין להשתלם על אשר עשה חמש מאות פעמים, וא"כ לריבין לומר דמרים לא המתויה למשה עשה שלימה אחד מכ"ד במעלי"ע דא"כ לא השתלמה בהמתנת ז' ימים על אחד חמש מאות, ולריך לומר שהמתויה רק עשה מועטת ולא שעות השעות, וכן הוא בחוס' שם מס' סוטה [י"א ע"א ד"ה מרים], וכאס עשה קטנה היא מיל, ותחלצ אוחו מרחוק לדעה מה יעשה לו [לעיל צ' ד'] לדעה מה יעשה לו ר"ת מיל. והנה מהלך אדם בכל יום עשר פרסאות כמצואר בגמרא פסחים [י"ד ע"א], וה"ה בלילה יכול להלך עשר פרסאות, ובני ישראל נסעו במדבר גם בלילה, ולפי"ז יכולים לילך בכל יום עשרים פרסאות, ופרסה הוא ד' מילין והוה שמונים מילין לכל יום, ובשעה ימים עשה פעמים שמונים הוה ה"פ מילין, ובשעה ה' יכולין לילך י"א מילין כי תחום י"ב מילין להרי"ף [סופ"ק דעירובין] ולהרמב"ם [ה' שנת פכ"ז ה"א] מדאורייתא אסור, וחסר ע"י מילין להשלים סך מדה עונה ח"ק מילין, ולהשלים זה זכה ואמרה ע"י תיבות שירה שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה צים כדאיתא במדרש נגד ע"י מילין, ואחיה המדרש והמתניתין בסוטה בקנה אחד, וכל דבריהם של חז"ל אחד המה רק לריך לדורשם לעובה יב).

(ב) תומ"ק ויקרא, ל"ה ב', וכ"כ בדרשות ח"ב, רע"ז א' ד"ה ותען. וע"ע שו"ת אה"ע ח"א סי' ס"ה ד"ה אך סוגיין.

ותען להם רמה פורענות המלריי כללת ישראל כל גאלת. ונראה ד מלאכי השרת א קדמו לנו, ועי"ז ענחה בזה למל קושי חוס' על דאמר ריב"ל נש"ו וכן אמר ריב"ל רש"ים שטיקר נש"ו בפסח בזכות נש"ו והק' בחוס' לפי ויש ליישב כי משד הטו לתורה, הנאי בה ישראל את התורה פי"ה ע"א], ובש [כב"ר א'], ומש צירושלמי [סנהדר קטנה בת ג' ש מכאן בתולה ח ונמלו צ"ד לעב כמה גדול זכור לזכר ולעובדת, וכל הוא בטבע, וכל והנה כאן שצו של הנשים יתקנו להן ההשוו להם, ובאמת ה' במקרא מגילה ש עפילות, הלא המ לכן מפרש הרשב"י וא"כ כיון שגדול להקראות גם ואי חוב כ"כ לומר ש שנגאלנו ממזרים במפלת השוגאים

ציונים
 והאומר דבר בשם אומר. מגילה ט"ו ע"א חולין ק"ד ע"א נדה י"ט ע"ב ספרי מטות פסקא קנ"ז ע"ג תנחומא כמדבר סימן כ"ב ע"ג פדר"א פרק ז' מדרש משלי פסרה ו' פסוק ט"ז:

ליקוטים
 משנה ונושא בעול עם חבריו ומעמידו על האמת ומעמידו על השלום. נושא בעול עם חבריו להראות פנים לסכנתו. כמו שמצינו במגילת רצח אליהו דאבי ודומה בש"ס. וחושב שמה הדיו עם חבריו ואף שיהיה ברור לו כי הדיו עמו ולא עם חבריו לא יהיה כמתנאה על חבריו בדבריו. רק יהיה כמעמידו על האמת ומודיעו. אף אם יודע שחבריו יתקוטטו עמו בחמתו לו כן לא יאמר לו ועמדו על השלום. משנה ומתיישב לבו בתלמודו. כי בחפזי כל האדם חבב וע"ז נאמר אה שוקל ר"ל שיקול הסכנה במאזני זדק ופלא השכל מאד. משנה שאור ומשיב. חס. משה שומע ומוסיף. נכון חיה מ"ש נכון מחטות יקנה. משנה והאומר דבר בשם אומר. כי ע"כ מחשב כמה קושיית הא מני ר' פלוני היא. ופעמים זה הולך לשיטתו חיה לשיטתו מדוע.

הרחקתו מן הכבוד הוא פתח גדול ללימוד התורה וזה כי לפעמים יש זקן שלא קנה חכמה ומפני הכבוד אינו רוצה להשפיל עצמו לילך ללמוד מן מי שהוא קטן ממנו בשנים וע"כ המתרחק מן הכבוד הוא סנה שילך ללמוד מכל תלמידו ואפי' מן הקטן וזה יקנה קנין התורה בעל. הל"ה ודא מגיס לבו בתלמודו. כלומר כי מלמד שהוא מתרחק מהכבוד עוד יש לו כי אפי' נקרנו ונמוך לנו אינו מתגאה בלמודו אלא לעולם מחזיק עצמו כקטן שנחכמים וזה לעולם הוא משתדל יותר. גם אפשר שרמז שיחשוב שמה שלמד באותו היום הוא מעט מוער כדי שלעולם ישתדל להוסיף. ח"ש ולא מגיס לבו בתלמודו כי לעולם חושב שלא למד אלא מעט מוער לא כביר. הל"ז ואינו שמח בהוראה. כי השמח בהוראה השמחה בזה לו מהיותו גם לבו בהוראה חיה שוטה רשע וגם רוח. ופירוש בהוראה כלומר להיותו מורה הוראות. גם אפשר שכונן שלעולם זה כל מה שעושה בעבודת שמים הוא בלעג לקיים והלעג לכת עם אלהיו ואינו שמח בהוראה כלומר להיותו מפרסם ומראה עבודתו. גם אפשר שרמז שהדין שבה הוראה לידו להורות הלכה למעשה ידמה בעיניו כאלו גיהנם פתוח תחתיו וזה עיין בדין כפחד בחללה וירד לעומקא דדינא ולא יהיה לבו שמח וכן מצינו בגמרא גדולי החכמים שהיו יראים כשהיו הולכין לדין. הל"ז נושא בעול עם חבריו. והל"ח מכריעו לבקף זכות. הכוונה כי כאשר רואה את חבריו בצער מצטער בצערו. ולא זו בלבד אלא גם מכריעו לבקף זכות כלומר כי לא די שנושא בעול שזה עמו אלא אדרבה מכריע את חבריו לבקף זכות להקל מעליו והוא נושא רוב העול ורוב הצער. גם אפשר שהוא נמשך למ"ש ואינו שמח בהוראה וע"כ כאשר בזה לידו שום הוראה אינו דן יחידי מפחד שלא יטעה בדין רק מעמיד דיין אחר עמו ונמצא שהוא נושא בעול ההוראה עם חבריו ולא יחידי וכאשר מתחבר עם חבריו לדון עושה עיקר מסכנת חבריו יותר מסכנתו ח"ש מכריעו לבקף זכות כאלו סכנת חבריו וזה וזה יותר מסכנתו. ואף גם זאת יש לו שלעולם מעמיד עמו אחר בין אם יהיה לדון דין התורה. ח"ש ומעמידו על האמת. וגם מעמידו על השלום. דהיינו לעשות פשרה שהוא שלום בין הנעלי דינין מעמיד אחר עמו ולא סמיך אדעתיה. גם אפשר שרמז למאמר התנא וקנה לך חבר כי ברזל ברזל יחד והנה התורה נקראת עול כמו שאז"ל בפסוק טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ואמר כי מהדברים שהתורה נקנית הוא שילמד בחברה

שואל ומשיב. נמי חזק הוא, כלומר, שאינו משיב את שואל תחלה, כדי שישב תשובה הגונה: ומכריעו לבקף זכות. שכן את חבריו לזכות: ומעמידו על האמת. רודף אמת ושלוש על הכל: שומע. כל מה שרבו אומר לו: ומוסיף. אבל לא לסתור את דברי רבו: והמכוין את שמועתו. כשהוא מורה הוראה מכיון באותו ענין שאמר לו רבו אבל אינו מוסיף דבר לומר שכן אמר לו רבו, אלא אם כן אמר לו רבו: נ"א, בישוב. בישיבה. דמרבה ישיבה מרבה חכמה. דבר אחר, מרבות נודיטור"א בלע"ז: (בביעוט שיחה. ליגות, שחוק: בארך אפים. קשה לנעוט): בקבלת היסורין. כדאמרין בצרכות, אשרי הגבר אשר תיסרנו יא, אימתי, בזמן שמורמך תלמדנו, שהקב"ה מביא יסורין של אהבה לעוסק בה, להרבות שכרו לעולם הבא: בעריבת שפתים. שאינו מגמגם בדברי תורה, אלא חומק בלשון ומוציאן צפה. דאין דברי תורה מתקיימין אלא בהולאת הפה, דכתיב כי חיים הם למוציאיהם, אל תקרי למוציאיהם, אלא למוציאיהם צפה: [בבינת הלב. בשכחות הלב. לא שמעתי מה בין זה לזה]: באימה. כדאמרין [וגילו ברעדה, במקום שיש גילה שם תהא רעדה]: בשמוש חבמים. שדוק ונכנס בכל מקום לשמוע דבריהן ולשמען: בדקדוק חברים. לומד בחבורה: ופלאות התלמידים. שילפלו לפניו ויחכמוהו. כדאמרין ומתלמידי יותר מכולם: המכיר את מקומו. שעוסק בתורה כל שעה, דמתוך כך מתקיימת תורתו בידו. מקומו קרי לעומים ולראיות שהוא מנין בהלכה, כדאמרין בנסהדרין כשמליין את הדיו למחר, המחייב אומר מחייב אני במקומי, אותה ראה ואותו טעם עצמו שאמרתי אמש, שלא מלאתי ראה אחרת לזכות. וכן המוכה: השמח בחלקו. שאם דואג בעניינו, אינו מכיון בה: סייג דבריו. שנימוקו עמו. ומביא אמתלאות להעמיד דברי רבו לפני אדם. (נחח רוח ליוצרו. שמקיים מצוות, כדאמרין, מהו רוח נוחות, נחח רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני): ואינו מחזיק טובה לעצמו. שאינו נושא חן בלבו על עצמו על שהרבה תורה, שהרי לכך נוצר: ואינו מגיס לבו בתלמודו. היינו שאינו מתגאה בפני הנבונים. (אזהב את הנדקות ל"ג): תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאבהבך. (כל אלו המדות ראיות למתרחק מן הכבוד ואין רודף אחר השכרה שבה לידו ומתרחק ממנה ומסכנת דהכי הוה ליה למתני ולא רודף אחר הכבוד מתרחק מן הכבוד. ומעמידו על האמת. על בריו של ההלכה: על השלום. שאינו מיישב בדין אלא עושה פשרה ברצון (ומתיישב בלמודו):

י כ י נ תפארת ישראל נחמים, לא יחוש מלהטריח את עצמו ליעזר, ללמדו, לעזבו בעה"ז ובעה"ב: קד שנהיות קף מאזני הדעת של חבריו, נוטה פעם להרע ופעם להטיב, יטריח להכריע מחשבותיו לזכות. או ר"ל שכן את חבריו לבקף זכות: קרה שיצא לו בעניניו ראיות מוכיחות עד שיעמידו נכון על נקודת האמת: קו שגורס שיהיה שלום בנפשו של

ויהיה נושא בעול והוסיף עוד ואמר יהיה דן את חבריו החבילה ע"כ את צריך שיעשה שם הלכה אלא אדר ועושה עמו בא חבריו חולק עלי עם כל זה אחר נסופה והו ומע גם חלוקת הל"ט סובל מדומיו של סובל אוחס ואס אוחו דן אותו לו ח"ש ומכריעו לו כלומר שאינו לו בתלמודו. גם אחר שלומד ממנו ואמר שלומד ממנו שואל בענין. כי יתבלבל סכלו בש גם אפשר שרמז רבים שאין רא בדברים הנוגע שהשאלות בכל כך הם השאלות כה בהכרח. אין לה להם תשובה כה עמא שא"כ אי נקנית בהם כל חוץ מהמ"ד ששואל ממנו כה עוד. אלא הכוונה הנופלות באותו קנין התורה כי הדברים. המ"ג שומע דברי חו זה רק מוסיף אפשר שאמר ש מרבו ישתדל ל נופך משלו וכן שלא די לחכם לקח ויהיה ש מתוך דבר לא

חבריו. מדפוח כפי הראוי לחול או ר"ל שמעתי מסופק באהבתו ה' בדרשומי, מ נקטן החל ונבא יתחקקו הדברים ובהלכות רחבות וזה מה שרובה. מרשמותו שיש ב וא"ל לומר כן

משמח את המקום מצד מעלתו לכך ראוי אל התורה כמו שיתבאר. והפרש יש בין אהוב ובין משמח את המקום משמח את הבריות, כי אהוב מי שעושה מעשים הרצויים אל המקום המקום אוהב אותו, וכן הוא עושה מעשים הרצויים אל הבריות ולפיכך הבריות אוהבים אותו. אבל המשמח את המקום ומשמח את הבריות דבר זה ענין בפני עצמו. שהוא מצד מעלתו אשר יש לו עד שהוא משמח המקום שיש לו כך בריאה בעולמו, וכן הבריות שמחים שיש אתם אדם בעל מעלה כמו זה. ולפיכך ראוי הוא גם כן לקבל התורה, כי לאדם כמו זה הכל נהנין ממנו וקרובים אליו ולפיכך ג"כ התורה קרובה אליו ומקבל אותה. הל"ג אוהב את הצדקות. הל"ד אוהב את המישרים. הל"ה אוהב את התוכחות. מפני כי התורה בנויה על ג' יסודות כי ישרים דרכי ה', ויש עוד בתורה תוכחה כמו כמה מצות כאשר יעשה דבר זה יש עליו מלקות או קרבן או מיתה או גלות ודבר זה תוכחה, וכמה מצות שהם צדקה שחייב לכבד אביו ואמו ולעשות צדקה, עד שאלו ג' דברים כוללים כל דרכי התורה. כי יש דרך בתורה שהוא הישר שיעשה במשפט ומה שלא יעשה במשפט, ויש שהוא צדקה וחסד, ויש דרך שהוא תוכחה כי כמה הם תוכחות בתורה, ולפיכך אם אינו אוהב אלו ג' דברים אינו מצליח בתורה שאלו ג' הם יסודי התורה והם דרכי התורה. הל"ו ומתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד, ודבר זה מבואר ממה שאמרו (תנחומא ויקרא) כי הרודף אחר הכבוד הכבוד בורחת ממנו והבורח מן הכבוד הכבוד רודפת אחריו, ואין כבוד אלא תורה שע"י התורה האדם יורש הכבוד הגמור ולפיכך אם בורח מן הכבוד יורש כבוד התורה שהיא עיקר הכבוד, וכבר בארנו זה באריכות אצל המכבד את התורה ואם אינו בורח מן הכבוד אינו ראוי לכבוד התורה. הל"ז ולא מגיט לבו בהוראה, כי מי שהוא גס לבו בהוראה הוא שוטה ורשע וגס רוח, ומה שהוא שוטה מזה תדע כי הוא אינו ראוי לחכמה, וכבר בארנו דבר זה למעלה כי מי שגס לבו בהוראה לפסוק מהר שהוא שוטה, כי מורה זה על בלתי צניעות כי הצנוע בדרכיו אינו ממהר לפסוק כי חכמתו צנוע עמו וכתוב (משלי י"א) ואת צנועים חכמה, וממילא כי אם אינו צנוע הרי הוא אויל ואין ראוי לו חכמה.

ה"ח הל"ח נושא בעול עם חבריו, פי' אם אירע דבר לחבירו הדבר עליו למשא וצריך חבירו לטרות עד שינצל מן המשא, או הוא נושא בעול עם חבריו ונכנס עם חבריו באותו עול, ומורה דבר זה שהוא אדם טוב כאשר נכנס בעול עם חבריו להציל

אתו מן הצרה, ועוד מורה דבר זה שאינו נבדל מן הכלל כאשר נושא בעול עם חבריו וראוי אל התורה שהיא אל הכלל כמו שהתבאר, ועוד הל"ט שמטי' עם חבריו שמכריע אותו לכף זכות, שאם רואה דבר בחבירו שהיה מגיע לכף חובה משתדל עם חבריו להכריע אותו לכף זכות, ועוד יתור' מזה המ"ם, שמשתדל עם חבריו להביאו אל האמת, ועוד יתור' מזה המ"א שמשתדל עם חבריו להעמיד אותו על השלום ודבר זה עוד יותר, וכל מדות אלו שהוא מרבה בעולם הזכות והאמת והשלום, כי מה שהוא נושא בעול עם חבריו היינו שאם הגיע אליו דבר קשה הוא נושא בעול עמו על מנת לסלק מאתו מה שגועז אליו כי חפץ הוא בטוב, ומכריע אותו לזכות ולהביאו אל האמת ואל השלום כמו שראוי אל ת"ח להרבות השלום בעולם (סוף ברכות) ת"ח מרבים שלום בעולם, ולא השלום בלבד רק כל דבר טוב כמו הדעת והאמת, ואדם כזה ראוי אל התורה שהיא הטוב כדכתיב (משל ד') כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעוובו, וכאשר הוא נוהג עם חבריו במדות אלו מורה כי הוא טוב בעצמו וראוי לנחול התורה שהוא טוב כי לעולם הדומה יבא אל הדומה, ואם אינו טוב איך ירש דבר שהוא דבר טוב, ואע"ג דלמעלה אמר בלב טוב היינו שעושה דבר טוב לחבירו ונהנה בו מפני שהוא לב טוב, אבל דבר זה שמרבה הטוב בעולם שאוהב הטוב, ולפיכך אמר אלו ד' דברים שכוללים הכל דיינו הנושא בעול ומכריעו לזכות ומעמיד אותו על האמת והשלום, ויש להבין ענין ד' דברים אלו, שלכך אמרו במסכת מנחות (נ"ג ע"ב) יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים, יבא טוב זה משה שנאמר ותרא אותו כי טוב ויקבל טוב זו התורה שנקראת טוב דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעוובו מטוב זה הקב"ה דכתיב טוב ד' לכל לטובים אלו ישראל דכתיב הטיבה ד' לטובים וגומר, הרי לך כי הטוב ראוי אל הטוב, ולפיכך משה שהוא טוב ראוי לקבל התורה ולתת אותה לישראל שהם טובים, ועוד יש כבר אמרנו כי כאשר מתחבר אל חבריו בזה יש לו חבור אל הכלל ואינו נפרד מהם וראוי אל תורה כמו שהתבאר.

המ"ב ומתישב בתלמודו פירוש שאינו קופץ לפלפל קודם שהוא מתישב בתלמודו היטב קודם ואינו עוסק בתלמודו דרך מהירות, וזה שנקרא שמתישב בתלמודו ודבר זה אין צריך ביאור. המ"ג שואל ומשיב שומע ומוסיף הכל אחד, כ"א יש לשאול ואינו שואל אינו מקפיד על השאלה, וכן אם ישאלו אחרים ואינו מבקש להשיב לא יגיע אל מדרגת

התורה, אבל עיקר הוא שישאל וישיב לשאלים וישמע כלומר שישים על לבו מה שחבירו מדבר ויוסיף על דבריו ובוה שישאל וישיב מרתיב התורה, וכן כאשר ישמע ויוסיף עוד כל אלו דברים הם הרחבה והוספה לתורה ומגיעים בזה אל התורה, אבל אם לא ישאל לא יגיע אל מדרגת התורה, המיד' הלומד על מנת ללמד דבר זה כי זה עצם התורה שילמד אחרים ג"כ, ולא נתנה התורה שתעמוד אצלו רק נתנה תורה ללמד לאחרים, ודבר זה בארנו למעלה הרבה כי עצם התורה היא שילמד אותה לאחרים, וכן המ"ה שילמוד על מנת לעשות דבר זה גם כן עיקר התורה שאין התלמוד עיקר רק המעשה עיקר, ולפיכך אם אין תלמודו ללמד אחרים או לעשות אין זה ראוי אל התורה, כי התורה נתנה לאדם כדי שילמד אותה לאחרים כמו שהשי' נתן התורה למשה ומשה למדה לישראל, כי אין היחיד ראוי אל התורה למעלתה, ולפיכך עיקר למוד התורה ללמד אותה לאחרים וכמו שאמרו ז"ל בנדרים בפרק אין בין המורד (ל"ז ע"א) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים מה אני בחנם אף אתם בחנם הרי שמצווה האדם למסור התורה לאחרים בחנם, ומכל שכן שילמוד על מנת לעשות כי אין התלמוד עיקר ואם לא יעשה אינו ראוי לקבלת התורה המי' המחכים את רבו, פירוש המחמד את רבו, ודבר זה כמו שאמרנו למעלה גם כן כי הוא ענין התורה שהעץ הקטן ידליק את הגדול כמו שהתבאר, ומאחר שכן הוא דרכה של תורה אם אינו עושה זה אינו ראוי לתורה, ומה שאמר למעלה שואל ומשיב פירוש שהוא שואל מה שיש לו לשאול מן הספיקות ואינו מדבר מן החדוד והפלפול כלל, המי' המבין את שמועתו, ר"ל כאשר שמע דבר בתלמודו מבין את השמועה, ואינו מקבל את השמועה עד שיבין אותה ולא כמו קצת תלמידים שמקבלים דבר אע"ג שאין מבינים ואומר הלא כך קבלתי, אין הדבר הזה כך שצריך שיבין את שמועתו ששמע ועומד על הדברים ששמע, ומה שאמר למעלה בבינת הלב היינו שיתן לבו כשמקבל מרבו ואם לא יעשה לא יקבל חכמה, וכאן אמר המבין את שמועתו שצריך שיעמוד על השמועה ולא יקבל השמועה שהיא בידו עד שהבינה, ושני דברים הם שאם הוא דבר קשה להבין ואע"ג שנתן דעתו על זה והיה מקיים בבינת הלב, צריך למדה זאת שלא יקבל השמועה עד שעומד על השמועה, ואם יש לו מדה זאת שלא יקבל שום שמועה עד שהבין אס אין נותן דעתו ולבו להבין כשהוא מקבל מן רבו לא יבין ולכן הם שני דברים, המ"ח האומר דבר בשם אומרו וכו', כי זהו ג"כ

מן הראוי לציין, כי פעמים רבות ידמה לאדם שאין בידו ואין בכוחו לסייע לחברו. אך לאמיתו של דבר, אדם שמצטיין במעלה נשגבה זו של "נושא בעול עם חברו", ועו רצונו לראות בטובתו של חברו, והוא מצידו מוכן ומזומן לעשות לשם כך ככל שידרש, אדם זה אינו מייגע עצמו בחשבונות עד כמה יוכל באמת להועיל לחברו, ואם בכלל. אלא קודם כל מתחיל לפעול כל מה שבידו ואת ההמשך כבר הקב"ה מסייע לו. וכדוגמת פעולתה של בת פרעה, שמגודל רצונה להציל את משה, הושיטה ידה לעבר התיבה ללא חשבונות. ואז הקב"ה אכן סייע לה שנתרבה ידה ויכלה למשות את התיבה.

דבר זה בא למדנינו - אומר החפץ חיים - לבל יתעצל האדם מלהציל את מי שזקוק להצלה. ואפילו אם לפי ראות עיניו לא יעלה בידו בדרך הטבע להצילו, מכל מקום **בל יעמוד מנגד, אלא ישתדל עד מקום שידו מגעת** ומשם ואילך תעשה ההצלה מאליה בדרך נס, או היד תשתרע או התיבה תתקרב... (והוספנו עוד דברים בענין זה בספר "איש לרעהו" פרשת ויצא עמוד רפז).

אחד ממ"ח קנינים שהתורה נקניית בהם הוא "נושא בעול עם חברו" (אבות פ"ו-ו). וטעון ביאור: מה שייכת מדה זו שהיא "בין אדם לחברו" להצלחה בקנין התורה?

אלא לאמיתו של דבר, כדי לקנות את התורה נדרשת מן האדם הקרבה עצמית. הוי אומר: **לוותר מהנאותיו ונוחיותו למען לימוד התורה**, כפי שכתב הרמב"ם (עפ"י גמרא ברכות סג:): "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון... אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד".

מעתה מובן, כי מי שמסוגל לשאת בעול עם חברו, מעיד על עצמו כי מצליח לגבור על טבעו "האנוכי". לוותר על נוחיותו והנאותיו למען הזולת. וכפי שמצינו אצל משה רבינו שויתר על העונג והשלווה שיכלו להיות מנת חלקו בארמון המלך, ותחת זאת שם על ליבו את צרת שעבודם של ישראל ונתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, ואף יצא לסייע להם בפועל. **אדם שסיגל לעצמו תכונה זו כלפי הזולת יוכל לעשות זאת גם ביחס ללימוד התורה**. וממילא על ידי כן תקנה לו. [לפיכך, משה רבינו שהיה סמל ומופת ב"נשיאה בעול", הוא היה גם זה הראוי שתנתן התורה על ידו].

ואכן, כך אמנם הבין החזון איש (הובא בפאה"ד) את אמרת רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך" - זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים פ"ט-ה"ד) לכל מצוות התורה. ומדוע? לפי שאדם המוכן והמסוגל לוותר משלו לזולת, הריהו מוכן ומסוגל ל"וותר" משלו גם להקב"ה...

והיה כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"שפת אמת" אומר, כי כפי מה שמסייע אדם לחברו ונושא בעול עמו, כך זוכה לתקן ולהועיל לעצמו. ודרש זאת האדמו"ר בפסוק

21

"הקם תקים עמו" (דברים כב-ד) כלומר: תקומתו של אדם תהיה "עמו" - עם הסיוע לזולתו...

נושא במשא עם חברו...

מעשה באדם שהגיע לעצרת בריסק ומשא כבד על שכמו. הוא פגש יהודי בדרך ושאל אותו היכן מקום פלוני, אותו יהודי במקום לענות לו, הפס המשאות ממנו והניחם על שכמו וכן הולך אותם עד למחוז חפצו של האורח. לאחר ברור קצר שערך האיש, נודע לו כי אותו יהודי שנשא את משאותיו היה לא אחר מאשר הגאון רבי חיים סולובייצ'יק וצ"ל. כמובן שאותו אדם מהר אל רבי חיים כדי לבקש ממנו מחילה על שטעה בו, והשתמש בו לנשיאת חבילותיו...

אולם רבי חיים הרגיעו ואמר לו: "אדרבה, הלא זכית אותי במצות הכנסת אורחים וטובה גדולה עשית עמדי"...

(עבודות לבית בריסק)

להרגיש בצרכי הזולת...

ספר רבה של רמת חן הגר"י אויערבאך שליט"א (אחינו של רבי שלמה זלמן אויערבאך וצ"ל): "כאשר נכנסתי לחפה הייתי תום מאב ואם, ועל כן שמש דודי הגר"ש"ז אויערבאך כשושבין ודאג לי כאב. החתנה התקיימה בתל אביב וגם אני נאשתי התגוררנו בתקופה הראשונה בציר זו".

"הכל היו בטוחים שעם גמר החתנה יסע רבי שלמה זלמן וישוב לביתו אשר בשכונת שערי חסד בירושלים. ולכן מה מאד גדלה הפתעתנו כאשר הודיע לנו רבי שלמה זלמן כי הוא מעגן ללון את הלילה הזה שלאחר החתנה בתל אביב".

"במשך שנים לא ידעתי מה היתה הסבה שהניאה את רבי שלמה זלמן לנהג כך. את התשובה לכך קבלתי כאשר ברכות הימים זכיתי גם אני להתעסק בצרכיו של בחור תום, והבאתיו לחפה. פנה אלי אז רבי שלמה זלמן ואמר לי: "אני מקנה שתנהג כפי שנהגתי כלפיך". והזכיר לי את לינתו בתל אביב".

"זו היתה הודמנות בשבילי לבקש מרבי שלמה זלמן שישביר לי את פשר הנהגתו זו. ואז השיב לי בדברים הבאים: "כל חתן וכלה מקבילים מתנות רבות ביום נשואיהם. אחד הרגעים המשמחים שלאחר החתנה הוא

כְּאִשֶּׁר הוּוּג הַצֵּעִיר פּוֹתַח אֶת הַמַּתְנוֹת וּמַתְכוּנֵן בָּהֶם, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן נִגַּשׁ לְהִרְאוֹתָם לְהוֹרִים מִצַּד הַחֶתֶן וּמִצַּד הַכֹּלֶה..."

"אָבֵל אַתָּה" - הַמְשִׁיךְ רש"י - "הֵייתָ יָחוּם, וְלֹא הָיָה לְךָ אָב וְאִם, וְיִדְעִיתִי שִׁימְנַע מִמֶּךָ הַרְגַע הַמְשַׁמֵּחַ הַזֶּה שֶׁל הַצְנַת הַמַּתְנוֹת בְּפָנֵי הַהוֹרִים, אִי לִכְךָ הִסְכַּמְתִּי בְּדַעְתִּי שְׁעָלִי לְהַשְׁאֵר בְּתֵל אֲבִיב בְּלִילָה שְׁלֹאֲחֵר נִשׁוּאֵיךָ, כְּדֵי שְׂתוּכַל לְהִרְאוֹת לִי, לְשׁוֹשְׁבֵינֶךָ, אֶת כָּל הַמַּתְנוֹת שְׂקַבְּלָתָם..."

(קול ברמה)

נושא בעל הזולת ומסייע לו

פְּעֻלוֹת רַבּוֹת וְכַחוֹת אֲדִירִים הַשְׁקִיעַ כ"ק הָאֲדַמּו"ר מְקַלּוֹיִזְנֹבּוֹרְג - רַבִּי יְקוֹתִיאֵל יְהוּדָה הַלְבָרְשֵׁטְאָם וְצ"ל בְּמַטְרָה לְהִיטִיב עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל תְּחוּם שֶׁהוּא, שְׂמַח בְּשִׂמְחָתָם וְדָאג בְּצַעְרָם. נִשָּׂא עַל שְׂכָמוֹ אֶת עַל צְרוֹת הַכָּלֵל וְהַפְּרֻט, וְתָמִיד תָּקַר וְנָרַשׁ אִיךָ לְגַמֵּל חֶסֶד עִם פְּלוּנֵי וְכִיֻּצַּד לְסִייעַ לְאֵלְמוּנֵי.

רַבִּים מְאֹד הָיוּ הַיְהוּדִים שֶׁנֶּהְנוּ מִסִּיעוֹ מִבְּלֵי שִׁידְעוֹ עַל כֶּף, כִּי בְּכָל פַּעַם שֶׁהָיָה שׁוֹלֵחַ סְכוּם מַעוֹת לְנִצְרָךְ כֹּל שֶׁהוּא, הָיָה מְתַאַמֵּץ מְאֹד לְהַסְתִּיר הַדְּבָר לְבַל יְבוֹשׁ הַמְקַבֵּל חֲלִילָה.

מֵה נֶהְדָּר הָיָה מִרְאֵהוּ כִּשֶׁהָיָה מְגִיעַ לְהַשְׁתַּפֵּף בְּשִׂמְחָה שֶׁל יְהוּדִים, כְּלוּ שׁוֹפֵעַ שְׂמֵחָה וּפְנֵי קוֹרְנוֹת בְּאוֹר יְקָרוֹת שֶׁהַמְחִישׁוּ לְכָל רוּאָה כִּיֻּצַּד לְבוֹ מְלֵא עַל גְּדוּתָיו בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מְרַגֵּשׁ כְּאִלוֹ הֵיטָהּ זֶה שְׂמֵחָתוֹ שְׁלוֹ.

וּמֵאִידֶךָ, כְּאִשֶּׁר הִגִּיעָה אֵלָיו יְדִיעָה מְעַצִּיבָה אֹדוֹת יְהוּדֵי כֹל שֶׁהוּא, אוֹ ח"ו אֹדוֹת צְבוּר מִיִּשְׂרָאֵל הַשְּׂרׁוּי בְּמִצְרָיִם, הָיָה לְבוֹ נִשְׁבֵּר לְרִסְיָסִים, וּמְמַהֵר לְשַׁפֵּף שִׁית עֲבוּרָם בְּכִכּוּת וְחִתּוּנֵינִים לְהַעֲבִיר מֵהֶם רַע הַגְּזֵרָה.

(ח"ו מופת הדורות)

"בואו ונתפלל שתחיה..."

אֶת הַסְּפּוּר הֵבֵא שְׂמַעְנוּ מִפִּי הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק זִלְבֵּרְשֵׁטְיִין שְׁלִיט"א (בְּהַסְּפּוֹדוֹ עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יְחִיאֵל מִיכָל פִּינְיָשְׁטִיין וְצ"ל): יוֹם אַחַד הִגִּיעָה אֵלַי שְׂאֵלָה קָשָׁה. אִשָּׁה חוֹלָה מְסַכְּנָת, מְבַקֶּשֶׁת לְעֶרְךָ לְבַתָּה חֲפָה בְּחַל הַמוּעֵד סְכוּת, כְּדֵי שְׂתַסְפִּיק לְזִכּוֹת לְרֵאוֹת בְּנִשׁוּאֵי בְּתָהּ קָדָם יְצִיאָתָה מִן הָעוֹלָם... שׁוֹאֵלֶת הַבַּת כִּיֻּצַּד תִּנְהַג? [= הָרִי אֶסוּר הַנִּשְׂא בְּחוֹל הַמוּעֵד, לְפִי שְׂאִין מְעַרְבִין שְׂמֵחָה בְּשִׂמְחָה].

22

"עֲלִיתִי עִמָּה לְשָׂאֵל אֶת דַּעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי מִיכָל פִּינְיָשְׁטִיין. וְמָה הָיָה נוֹרָא מִרְאֵהוּ שֶׁל הַגָּאוֹן כְּאִשֶּׁר לָקַח אֶל לְבוֹ בְּחִיל וַיְרַעְדָה אֶת צַרְתָּ בֵּת יִשְׂרָאֵל. עֵינֵי הַגָּאוֹן כְּכַד רֹאשׁ בְּסַגְיָה שְׂבַמְסַכַּת מוּעֵד קָטָן. הַתְּחַבֵּט מְאֹד בְּתוֹכָתוֹ. אָמַנְס מִתְּרֵי מְדִינָא לְעֶרְךָ חֲפָה לְלֹא סַעֲדַת חֲתָנָה "אִךָ אֵינָה טַעַם יֵשׁ לְחֲפָה זֶה?" - אָמַר - "אֵינִי מְקַבֵּל לְעֶרְךָ כֶּךָ נִשׁוּאִין לְבַת יִשְׂרָאֵל" ... לְכַסּוֹף פָּנָה אֵלָינוּ כְּשֶׁדְּמַעוֹת זוֹלְגוֹת מְעִינֵיו וְאָמַר: "אַתָּם יוֹדְעִים מָה, בּוֹאוּ וְנִתְפַלֵּל יַחְדָּיו לְהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ שֶׁתְּחִיָּה הַאִשָּׁה וְתִזְכֶּה לְרֵאוֹת בְּחֲפָת בְּתָהּ אַחֵר סְכוּת". וְאָכֵן, תְּחִיָּה הַאִשָּׁה לְפָלִיאָתָם שֶׁל הַרוֹפְאִים עַד חֲנֻכָּה....

(גליון "איש לרעהו" - נשא תשס"ג)

לשמוח בשמחתו של חברו

הַבֵּאנו לְעִיל מְדַבְרֵי רַבִּי שְׁלֵמָה ווֹלְבֵה זצ"ל כִּי "עֲבוּדָה קִשָּׁה הִיא לְהַכְנִס לְתוֹךְ מִצְבוֹ שֶׁל אָדָם הַסּוֹבֵל עַד שְׂמֵרָגִישִׁים מִמֶּשׁ בְּצַעְרוֹ. וְלֹא פְחוֹת קִשָּׁה מִכֵּךְ הוּא לְשִׂמּוּחַ בְּשִׂמְחָתוֹ שֶׁל חֵבֵר כְּאִילוֹ הִיא שְׂמֵחָתִי שְׁלִי". גַּם כֹּאשֶׁר רוֹאִים אֲנוּ אָדָם הַמְּבִיעַ רַגְשׁוֹת שְׂמֵחָה בְּשִׂמְחָתוֹ שֶׁל חֵבֵר, אֵינִי זֶה אוֹמֵר כֹּלל כִּי גַם בְּלִבּוֹ שְׂמַח הוּא. כִּי אָדָם שֶׁלֹּא עֲבַד כְּרֹאוּי עַל מַדַּת "נִשְׂוֵא בְּעוֹל עִם חֵבֵר" הִרִי תְכוּנוֹת ה"אֲנוּכִית" מוֹנַעַת מִמֶּנּוּ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּאֲמַת בְּשִׂמְחָתוֹ שֶׁל חֵבֵר. וּמִמִּילָא, הַבַּעַת שְׂמֵחָתוֹ הִיא מֵהַשְׁפָּה וְלַחוּץ. הַבְּחִיר זֹאת בְּדַבְרִים נוֹקְבִים, הַגַּה"צ רַבִּי יְרוּחַם זצ"ל מְמִיר (בְּסַפְרוֹ דַּעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר) וְכֵה כַּתֵּב:

"יִשְׁנֵם בְּנֵי אָדָם שְׁבַהֲגִיעַ אֵלֵיהֶם בְּשׁוּרָה טוֹבָה מְזוּלָתָם, כּוֹתְבִים הֵם מִיד אֵיגָרַת "מִזַּל טוֹב" לְהַבִּיעַ הַשְׁתַּתְּפוּתָם בְּשִׂמְחָה. וְלֹלֵא דְמִיסְתַּפִּינָא הֵייתִי אוֹמֵר כִּי מְרַמָּה גְדוּלָה הִיא, וְאִם נִשְׂאֲלֵנוּ, הִיָּה מוֹדָה וְאוֹמֵר אֶת שְׂבַלְבו "הִלּוּאֵי וִיפְסִיד חֵבֵרוֹ" ... אוֹמְרִים, כִּי שְׁלֵשָׁה מְקָרִים יִתְכַנּוּ בְּאָדָם סוּחֵר: א) כִּשֶׁהוּא לְבַדוֹ הַצְּלִיחַ בְּמַסְחָרוֹ וְאִלוֹ חֵבֵרוֹ הַפְּסִיד, ב) כִּשֶׁשׁוּהָ עִם חֵבֵרוֹ בְּרוּחַ אוֹ בְּהַפְסֵד, הִרְיָהוּ בְּצַעַר גְּדוֹל. ג) כִּשֶׁהוּא הַפְּסִיד וְחֵבֵרוֹ הִרְיָח אִזִּי הוּא בְּשִׂאֵי צַעְרוֹ."

כִּי עַל כֵּן, "שְׂמֵחָתוֹ שֶׁל אָדָם (שֶׁלֹּא עֲבַד עַל מְדוּתָיו) אֵינָה כֹל כֵּךְ בְּהַצְּלַחְתּוֹ שְׁלוֹ, כְּמוֹ שְׂמֵחָה בְּיוֹתֵר בְּהַפְסְדוֹ שֶׁל חֵבֵרוֹ". וּמִסִּיִּים רַבִּי יְרוּחַם: "לוֹ הֵייתִי דוֹרֵשׁ דְּבָרֵי אֵלוֹ לְפָנֵי אֲנִשֵּׁי הָעוֹלָם, לֹא הִיוּ זוֹרְקִים עָלַי שׁוֹשְׁנִים... הָאָדָם בְּדֶרֶךְ כֹּלל מְרַמָּה גַם אֶת עֲצָמוֹ וְאֵינוֹ מוֹדַע לְכוּוֹנָתוֹ הָרַעָה וְשִׂנְאוֹתוֹ לְחֵבֵרוֹ". אֲמוּר מַעֲתָה: "לְהַשְׁתַּתֵּף בְּאֲמַת בְּשִׂמְחָתוֹ שֶׁל זוֹלָתוֹ נִדְרַשְׁתָּ לְכַךְ עֲבוּדָה רַבָּה!"

לְאוֹר הָאֲמוּר, נִמְצָאנוּ לְמַדִּים, כִּי "נִשְׂיָאָה בְּעוֹל עִם חֵבֵרוֹ" אֵינָה רַק כְּלָפֵי מִי שֶׁנִּשְׂוֵא עַל כְּתַפּוֹ מִשָּׂא כְּבֵד שֶׁל צַעַר וְיוֹג. אֲלֵא גַם שְׂמֵחָה הַשְּׂרוּיָה בְּמַעוֹנוֹ שֶׁל אָדָם דוֹרֵשְׁתָּ הִיא בְּמַפְגִיעַ אֶת סִיעוֹ וְהַשְׁתַּתְּפוּתוֹ שֶׁל הַזּוֹלָת. וְכֹל כֵּךְ לְמָה! מְשׁוּם שְׂמֵחָה בְּטַבְעָה,